

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПРАВА ТА ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ**

До захисту допустити
зав. кафедрою
Е.М.Черних
«___»_____ 2020 р.

Кваліфікаційна робота
за освітнім ступенем «Магістр»
на тему: **«Механізм правового забезпечення державою права людини
на підприємницьку діяльність»**

студента економіко-правового
факультету спеціальності 281
публічне управління та
адміністрування освітнього
ступеня «Магістр»
Баркалова Олега Анатолійовича
Науковий керівник:
Свірський Борис Михайлович
к.ю.н., професор кафедри права
та публічного адміністрування
Рецензент: Голова ради
громадських організацій
Маріуполя та громадських
організацій людей з інвалідністю
член виконкома Маріупольської
міської ради Забавін Д.В.

Кваліфікаційна робота захищена
з оцінкою _____
Секретар ЕК _____
«___»_____ 2020 р.

Маріуполь – 2020 року

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ НА ПІДПРИЄМНИЦЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ	
1.1. Система прав та свобод людини і громадянина.	7
1.2. Види та зміст прав суб'єктів підприємницької діяльності.	25
1.3 Законодавче регулювання права на підприємницьку діяльність.	42
Висновок до розділу 1	
РОЗДІЛ 2 ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ЛЮДИНИ НА ПІДПРИЄМНИЦЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ	
2.1. Державна підтримка суб'єктів підприємницької діяльності.	52
2.2. Механізм правового забезпечення державою права людини на підприємницьку діяльність.	64
2.3 Повнота адміністративно-правового регулювання як складова механізму забезпечення прав і свобод людини на підприємницьку діяльність.	77
Висновок до розділу 2	
ВИСНОВКИ	98
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	101

ВСТУП

Актуальність дослідження предмету кваліфікаційної роботи полягає в тому, що право на здійснення підприємницької діяльності закріплене у ст. 42 Конституції України, якою визначається, що кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом. Це право гарантовано Конституцією всім громадянам України, особам без громадянства, іноземним громадянам.

Слід також визначити, що підприємницька діяльність є видом господарської діяльності. У ст. 42 Господарського кодексу України визначається, що підприємництво – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання для досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку.

Відповідно до зазначених конституційних положень, законодавством України гарантується свобода здійснення підприємницької діяльності. Зокрема, підприємці мають право без обмежень самостійно здійснювати будь-яку підприємницьку діяльність яку не заборонену законом.

Свобода підприємницької діяльності передбачає, що підприємці мають право без обмежень прийняти рішення і здійснювати будь-яку підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом.

Для реалізації конституційних положень законодавчо закріплені загальні гарантії прав підприємців. Так, держава гарантує усім підприємцям незалежно від обраних ними організаційних форм підприємницької діяльності, рівні права та рівні можливості для залучення і використання матеріально – технічних, фінансових, трудових, інформаційних, природних та інших ресурсів. Держава також гарантує недоторканість майна і забезпечує захист майнових прав підприємця.

Необхідно зазначити, що гарантуючи самостійність здійснення підприємцями підприємницької діяльності, держава законодавчо закріплює

засоби (механізм) державного регулювання господарської діяльності, що є науковим дослідженням наданої кваліфікаційної роботи.

Ступень наукової розробки проблеми. Дослідженню проблем ефективності правового забезпечення підприємницької діяльності присвячені роботи таких науковців: А. Гречан, Р.М. Салієвої З. С. Варналій, С. С. Вітвіцького Н. О. Бардашевич, В. Є. Воротін, Л. Д. Воеводін, О. П. Віхров, О. Волков, В. М. Геєць, М. Денисенко, Я. А. Жаліло, О. І. Кілієвич, О. М. Кіктенко, Н.А. Малиш, І.В. Розпутенко, П, М, Рабинович, І. Л. Петрухін В.В. Юрчишин.

Проблеми розробки дієвої державної політики підтримки, а також управління у сфері підприємництва являються предметом досліджень таких вчених як К. Ващенко, І. Гой, Г. Калетнік, О. Старицький та ін.

Мета і завдання дослідження. Основна мета кваліфікаційної роботи полягає в тому, щоб з урахуванням існуючих досліджень, сформульованих науковцями визначити мету та завдання наукового дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є – визначити та дослідити механізм правового регулювання державою права людини та громадянина на підприємницьку діяльність, визначити інструментарій управління органами державної влади та самоврядування такої важливої сфери господарювання, як підприємницька діяльність.

Визначена мета зумовила постановку та розв'язання наступних завдань:

1. Дослідити систему прав та свобод людини і громадянина;
2. Визначити види та зміст загальних та спеціальних прав суб'єктів підприємницької діяльності;
3. Окреслити механізм законодавчого регулювання права громадян на підприємницьку діяльність;
4. Розкрити систему управління органами державної влади та місцевого самоврядування підтримки права суб'єктів на підприємницьку діяльність;

5. Довести механізм правового забезпечення державою права людини на підприємницьку діяльність;

6. Надати перелік шляхів адміністративно-правового регулювання як складову забезпечення прав і свобод людини на підприємницьку діяльність. .

Об'єктом дослідження - є сукупність суспільних відносин які визначають сутність та механізм державного управління реалізації права людини та громадянина на підприємницьку діяльність.

Предметом дослідження – є механізм правового забезпечення державою права людини на підприємницьку діяльність.

Методи дослідження. Досягнення наукової об'єктивності забезпечувалось методологічним підґрунтям, що включає в себе загально - філософські методи, які засновані на принципах детермінізму та діалектики. З метою одержання найбільш достовірних наукових результатів у дослідженні предмету зазначеної кваліфікаційної роботи застосовувалась система прийомів та підходів яка побудована на загальнонаукових та спеціальних методах.

Такими методами є: метод історичного аналізу. За допомогою цього методу досліджувалися деякі елементи історичного розвитку, правової природи історичних витоків конституційних ідей щодо визначення та становлення інститутів прав і свобод людини та громадянина в тому числі на заняття підприємницької діяльності в Україні. За допомогою методу порівняльного аналізу були зроблені визначення розвитку конституційних перетворень в Україні в цієї сфері правовідносин. Метод логіко – юридичного аналізу. За допомогою цього методу досліджуються теоретико – правові засади здійснення механізму державного регулювання та управління, щодо реалізації права людини на заняття підприємницької діяльності. За допомогою методу правового прогнозування зроблені висновки щодо модернізації та визначення шляхів удосконалення механізму на покращення умов здійснення права людини на заняття підприємницької діяльності.

Наукова новизна отриманих результатів. Дане авторське розуміння поняття, та визначення характерних рис у формуванні основних інституцій які надають можливостей ефективно через створену систему державних механізмів в Україні дійти до висновку, про можливість стверджувати, що суть держави полягає в його політико-правовій орієнтації та, пошуку конструктивного компромісу, щодо реалізації конституційного права людини займатися будь-якою не забороненою діяльністю в тому числі підприємництвом.

Практичне значення отриманих результатів. Одержані результати дослідження можуть використовуватись: - у навчальному процесі – висновки та пропозиції, що містяться в дослідженні, можуть служити методологічною і теоретичною основою розробки курсів лекцій, методичних рекомендацій та навчальних програм; - у науково-дослідній сфері - окреслено напрямки перспективних досліджень з питань становлення та розвитку підприємницькою діяльністю особливо в часи стагнації економіки України, яка як і більшість країн світу опинилася через спалах коронавірусу, та ролі держави її інструментів щодо їх подолання, та забезпечення економічного росту.

Апробація: Основні положення і висновки наукового дослідження обговорювалися на засіданні круглого столу «Актуальні питання реформування національного законодавства у світлі європейської інтеграції» у Маріупольському державному університеті» 7 грудня 2020 р.

Структура та обсяг роботи. Дослідження складається з вступу, двох розділів, які містять 6 підрозділів, висновків, загальний обсяг роботи становить 100 сторінок та списку використаних джерел (96 найменувань).

РОЗДІЛ 1

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ НА ПІДПРИЄМНИЦЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ

1.1 Система конституційних прав та свобод людини і громадянина.

Сукупність конституційних прав, свобод і обов'язків, які визначають статус громадянина України в суспільстві і державі, утворюють їх систему. Всі вони виражають корені відносини і зв'язки, які склалися між Українською державою і її громадянами і в цьому розумінні вони єдині, становлять нерозривне ціле. Звідси кожне право, кожний обов'язок необхідно розглядати не тільки окремо, а також і в системі всіх основних прав, свобод і обов'язків, яка є внутрішньо узгодженою і з чітко вираженою стійкістю.

Система конституційних прав, свобод і обов'язків в цілому виражає не одну якусь галузь правового статусу, а охоплює всі головні сфери життя і діяльності громадян. Відповідно до цих сфер вона містить у собі специфічні внутрішньо системні зв'язки між головними групами прав, свобод і обов'язків, які складають цю систему, а також між окремими правами і обов'язками. Виконання громадянами України, наприклад, конституційного обов'язку відбувати військову службу прямо і безпосередньо відбивається на інших обов'язках і правах. Окрім обов'язків дотримуватися Конституції законів, військовослужбовець мусить суворо виконувати вимоги військових службових статутів. Інакше, ніж для інших громадян, вирішується для нього питання про особисту свободу, місце проживання і пересування. Отже, виконання конституційного обов'язку служити у Збройних Силах України впливає на інші права, свободи і обов'язки громадян: цей обов'язок взаємодіє з усіма іншими правами, свободами і обов'язками, вступає з ними у певні зв'язки в межах всієї системи.

Класифікація конституційних прав, свобод і обов'язків побудована не довільно, а виходить з наявності у демократичному суспільстві кількох основних видів діяльності, якісно відмінних за змістом суспільних відносин: взаємовідносин держави і громадянина у сфері правоохоронної діяльності

держави, спрямованої на захист життя, здоров'я, індивідуальної свободи і безпеки, честі і гідності; взаємовідносин у політичній галузі, економічній, соціальній і культурній сферах.

Беручи до уваги окремі сфери діяльності держави і громадян, і керуючись відомими міжнародними пактами і Конституцією України, можна виділити п'ять таких груп прав і свобод громадян України:

- 1) основні громадські права і свободи громадян;
- 2) основні політичні права і свободи громадян;
- 3) основні економічні права і свободи громадян;
- 4) основні соціальні права і свободи громадян;
- 5) основні культурні права і свободи громадян [1].

Поняття громадських (особистих) особистих прав і свобод в теорії конституційного права пов'язується насамперед з природними правами і свободами, оскільки їх характер зумовлюється самою природою людини як представника суспільства.

Громадські (особисті) права і обов'язки людини - це визнані і гарантовані Конституцією та іншими законами України можливість людини в користуванні не відчужуваними благами індивідуальної (особистої) свободи, забезпечені життєво необхідних потреб існування, захисту від незаконного втручання в сферу особистої життєдіяльності.

Право людини на життя і повагу її гідності є універсальним фундаментальним природним правом людини. Воно закріплене в нормах багатьох міжнародно-правових актів про права людини, конституціях багатьох держав світу. Генеральна Асамблея ООН у ст. 3 Загальній декларації прав людини (1948 р.) проголосила, що «кожна людина має право на життя, свободу і на особисту недоторканність». Європейська конвенція про захист прав і основоположних свобод людини 1950 р. визначає, що право людини на життя захищається законом і жодна людина не може бути навмисно позбавлена цього права.

В Україні, як і в цивілізованих державах, конкретизація цього права знайшла місце на рівні Основного Закону і поточного законодавства. Конституція України вперше в нашій державі в ст.27 закріпила положення, згідно з якими кожна людина має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави – захищати життя людини. Кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань. Всі люди є носіями права на життя. Важливим є питання про виконання та припинення(часові та просторові юридичні межі життя людини, початок життя та його кінець) право на життя. Особливого значення мають пов'язані з цим проблеми в кримінальному та цивільному праві при розгляді біологічних аспектів життя. Зокрема, у цивільному праві народження і смерть людини розглядають як події, різновид юридичних фактів, з якими пов'язується виникнення, зміна або припинення цивільних правовідносин моменту появи її голосу, з народження [2].

В Україні, як відомо, загальна (цивільно – правова) правоздатність фізичної особи у правовідносинах виникає у момент її народження. Так, у цивільному законодавстві особу, яка була зачата за життя спадкодавця, можуть визнати спадкоємцем лише у раз народження її живою після відкриття спадщини [3].

Гарантія невід'ємного невідчужуваного конституційного прав людини на життя є конституційна заборона свавільно позбавляти життя будь – кого. Таким чином, Конституція України заборонила позбавлення життя людини без відома правової підстави. Галузевою гарантією неприпустимості свавільного позбавлення життя людини є кримінальне законодавство України, що забороняє посягання на життя державного діяча, представника іноземної держави, вчинення всіх видів убивств та інших злочинів, що спричиняють загибелі людини. Особи, винні у вчиненні злочинних діянь, притягуються до кримінальної відповідальності.

Кожна людина має право на свободу й особисту недоторканність. Нікого не може бути піддано свавільному арешту чи триманню під вартою. Нікого не може бути позбавлено волі інакше, як на підставах і відповідно до такої процедури, які встановлено законом. Лікування у психіатричному закладі без згоди пацієнта є однією з форм позбавлення свободи, яка підпадає під положення ст. 9 Міжнародного пакту о громадських і політичних правах. У цьому контексті вказано, що утримання у закритому психіатричному закладі протягом 14 днів без судового рішення порушенням. [4]

Щодо випадку незаконної госпіталізації у межах законодавства про психіатричну допомогу, коли постраждала на момент госпіталізації вважалася дієздатною і правомочною ухвалювати рішення від свого імені. На державу покладено особливий обов'язок забезпечити захист уразливих осіб, які перебувають під її юрисдикцією, у тому числі осіб з психічними розладами. Вважає, що, оскільки заявниця перебувала у стані, який міг змінити обсяг дієздатності, то, можливо, це вплинуло на її здатність повноцінно брати участь у судовому розгляді, а відтак, суд повинен був забезпечити їй супровід чи представництво, достатні для дотримання її прав під час судового провадження [5].

В законодавстві України передбачено, що фізична особа має право на таємницю листування, телеграм, телефонних розмов, телеграфних повідомлень та інших видів кореспонденції. Поняттям “кореспонденція” охоплюється не лише письмова кореспонденція (прості та рекомендовані листи, поштові картки, бандеролі, секограми), і усі інші види кореспонденції (телеграми, телефонні розмови, телеграфні повідомлення, повідомлення електронною поштою, пейджером, SMS - та MMS - повідомлення тощо). Порушення таємниці кореспонденції може бути дозволено судом у випадках, встановлених законом, з метою запобігання злочинів чи з'ясування істини під час розслідування кримінальної справи, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо.

Закон України «Про телекомунікації» передбачає, що охорона таємниці телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються технічними засобами телекомунікації, та інформаційна безпека телекомунікаційних мереж гарантуються Конституцією та законами України. Зняття інформації з телекомунікаційних мереж заборонене, крім випадків, передбачених цим законом [6].

Загалом, тайна листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції та її захист поширюється на усіх громадян. Це підкреслюють і науковці. Так, на думку Л.Д. Воєводіна, конституційне право громадян на таємницю листування означає державну охорону від незаконного ознайомлення з усіма видами кореспонденції, телефонними переговорами, документами, що містять відомості, оголошення яких громадянин чомусь вважає небажаними [7].

Без таємниці листування немислиме існування сучасного суспільства. Таємниця листування як правовий принцип забезпечує підтримку соціальних контактів – сімейних, дружніх і ділових відносин. Таємниця листування – гарантія охорони інтимних і інших особистих сторін життя громадян, умова щирого спілкування між ними. Ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією. За порушення недоторканності приватного життя передбачена кримінальна відповідальність. Особисте життя громадян визначається соціально-економічним ладом суспільства, його соціально-культурною і побутовою основою. В різні історичні періоди, в різних соціально-економічних формаціях питання особистого життя, його співвідношення із суспільством вирішувалося неоднаково [8].

В сучасній західній зарубіжній соціології, філософії, юриспруденції широко використовується загальне поняття «приватна сфера» для характеристики економічного (рід заняття, майнове становище тощо) і особистого життя (сімейне, інтимне, честь, гідність) громадян. Але в основному цим поняттям визначається майновий інтерес громадянина, його

можливість використовувати свою особистість у приватній ініціативі і підприємстві. В Україні і близькому зарубіжжі особисте життя розглядається, як правило, в матеріальному й інформаційному плані. Матеріальний - це майнові, моральні, культурні й інші зв'язки, які створюються на основі сімейних, дружніх, інших відносин між людьми в сфері особистого життя, продовження роду, влаштування житла, ведення домашнього господарства, використання вільного часу, участь у культурному житті, світогляд. Особисте життя - ставлення людини до природи, матеріальні і духовні потреби, засоби їх задоволення. Інформаційний бік особистого життя - це відносини, які складаються між громадянами, суспільством і державою в зв'язку з недопустимістю розголошення без згоди громадянина даних (інформації) про його особу й особисте життя, а також збирання, збереження і використання інформації про особисте життя громадянина. Особисте життя - особиста справа громадянина, зміст і форми його визначає він сам. Суспільство і держава виключають пряме втручання, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини, а впливають на особисте життя громадян своїми моральними цінностями, системою оцінки тих чи інших вчинків, поглядів, ідеалів, пріоритетів [9].

Політичні права громадян України, поряд з громадянськими правами і свободами, є пріоритетними у системі конституційних прав і свобод людини й громадянина. Політичні права і свободи належать громадянам України і виражають зміст правовідносин між особою і державою. Відповідно, у науковій і навчальній літературі отримав поширення вираз "політичні права і свободи громадян України. До політичних прав і свобод людини і громадянина традиційно відносять право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації; право громадян України брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати та бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування; право громадян України збиратися

мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації; право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування [10].

Слід зазначити що право на свободу об'єднання є політичним правом людини яке захищається міжнародними актами, Конституцією України ст.36 і 37 та законами України. Загальна декларація прав людини проголошує, що кожна людина має право на свободу мирних зборів і асоціацій. «Ніхто не може бути примушений вступати до будь-якої асоціації» [11].

Згідно ч.1 ст.36 Конституції України громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів за винятком обмежень встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей. Це право конкретизується в відповідних Законах України. Під вищезазначеним політичним правом найчастіше розуміють право на об'єднання громадян для спільних дій та досягнення спільної мети на умовах дотримання певних правил поведінки (корпоративних норм) .

Ніхто не може узурпувати державну владу. Влада народу здійснюється передусім шляхом видання законів, які є виразом загальної волі. Тому всі громадяни мають право брати участь у створенні законів особисто або через своїх представників. Як впливає із ст. 38 Конституції України, змістом права громадян на участь в управлінні державними справами є, зокрема:

- 1) право брати участь у всеукраїнському та місцевих референдумах;
- 2) право вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування;
- 3) право рівного доступу до державної служби, а також до служби в органах місцевого самоврядування.

Кожне з цих прав є самостійним і має свої особливості. Своє право на безпосереднє здійснення влади громадяни України можуть реалізувати переважно під час виборів та референдумів.

Конституція України (ст.70) обмежує у праві брати участь у референдумі лише громадян України, які не досягли вісімнадцятирічного віку або визнані судом недієздатними. Через звернення громадян втілюється в життя один із конституційних принципів - участі громадян в управлінні державними та громадськими справами. Звернення є також важливою формою контролю за законністю діяльності державних органів і органів місцевого самоврядування, забезпечення прав і свобод громадян. Питання практичної реалізації права на звернення врегульовано Законом України «Про звернення громадян». [12]

Забезпечуючи громадянам України можливість на звернення, цей Закон деталізує та розвиває конституційні положення, надаючи громадянам право звертатися не тільки в органи державної влади та органи місцевого самоврядування, а також у об'єднання громадян, установи, організації, незалежно від форм власності, на підприємства, в засоби масової інформації, до посадових осіб згідно з їх функціональними обов'язками щодо реалізації своїх соціально-економічних, політичних і особистих прав та законних інтересів чи їх порушення.

Звернення громадян стосуються різних напрямів діяльності суспільства й держави, але, здебільшого, вони мають єдину мету - звернути увагу відповідних органів і посадових осіб на необхідність розв'язання проблем, що зачіпають суспільні інтереси або інтереси конкретної особи. Загальними ознаками звернень є те, що вони відбивають стан справ у відповідній сфері діяльності й несуть у собі інформацію, яка направляється в державні органи чи органи місцевого самоврядування, об'єднання громадян, на підприємства, в установи, організації. Розгляд звернень громадян, безумовно, породжує правові наслідки, однак слід пам'ятати, що інформація громадян носить емоційний, певною мірою суб'єктивний характер [13].

Економічні права посідають провідне місце у структурі конституційно-правового статусу особи, забезпечуючи економічну свободу, розвиваючи ідеали вільної людської особистості. Саме інститут економічних прав та свобод людини і громадянина є гарантією інших прав людини й громадянина в Україні. Отже, у загальному значенні економічні права та свободи – це закріплені в Конституції та законах можливості людини забезпечувати й поліпшувати свій матеріальний добробут. Ці та інші конституційні права неможливо реалізувати без реальних гарантій щодо їхнього захисту. Згідно з положеннями Основного Закону громадяни України мають право володіти, користуватися й розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної та творчої діяльності (ст. 41 Конституції); мають право на підприємницьку діяльність; для задоволення своїх потреб громадяни можуть вільно користуватися об'єктами права державної та комунальної власності; мають право на користування природними ресурсами та об'єктами права власності українського народу. Право власності українського народу на землю, її надра, водні та інші природні ресурси визначено статтями 13 і 14 Конституції України [14].

Однак закріплення економічних прав та свобод людини й громадянина у законодавстві будь-якої держави не є показником реальності їхнього захисту. Як відомо, у конституціях держав із тоталітарним режимом правління також проголошувалися широкі права й свободи, проте вони були лише задекларовані. Велике значення мають якраз практичне забезпечення та захист прав та свобод, у тому числі й економічних, що є однією з найважливіших ознак демократичної та правової держави. Визначенню захисту економічних прав об'єктивно має передувати усвідомлення загального поняття захисту прав людини й громадянина. Останнє в юридичній літературі визначають зазвичай по-різному. Конституційне законодавство нашої держави, як і переважної більшості інших демократичних країн, передбачає не тільки визнання за суб'єктами певних конституційних прав, а й їх забезпечення надійною правовою охороною. [15]

Згідно з висновком відомого фахівця з проблем прав людини й громадянина П. Рабіновича забезпечення прав і свобод людини передбачає три елементи (напрями) державної діяльності щодо створення умов для здійснення прав і свобод людини: 1) сприяння реалізації прав і свобод (шляхом позитивного впливу формування їх загально-соціальних гарантій); 2) охорону прав і свобод (шляхом уживання заходів, зокрема юридичних, для профілактики порушень прав і свобод); 3) захист прав і свобод людини (відновлення порушення правомірного стану, притягнення порушників до юридичної відповідальності) [16].

Одним із найважливіших елементів правового статусу особи є право приватної власності, що включає право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю та отримувати доходи. Лише сукупність усіх цих можливостей та гарантій складає право приватної власності. У минулому приватна власність була священною, а нині вона є соціальне обумовленою: «Власність зобов'язує. Власність не повинна використовуватись на шкоду людині і суспільству», - зазначено в ст. 13 Конституції України. Порядок набуття власності визначається законодавством України. Право власності є непорушним. Важливою його гарантією є заборона протизаконного її позбавлення. Як виняток, примусове відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосоване з мотивів суспільної необхідності на підставі і в порядку, похідності на підставі і в порядку, встановленому законом. Конфіскація майна може бути застосована виключно за рішенням суду у встановленому законом порядку.

Одним із важливих конституційних прав громадян є право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом (ст. 42 Конституції України). У Концепції переходу України до ринкової економіки та діючого на той час Закону України «Про підприємництво» проголошено свободу підприємництва, яка базується на: а) наданні правових гарантій вільного підприємництва, включаючи гарантії права на майно, вироблену продукцію, вільний вибір партнерів за прямими зв'язками, здійснення експортно-

імпортних операцій, самостійне використання прибутку (доходу); б) створенні рівних можливостей для розвитку всіх видів підприємницької діяльності, оснований на різних формах власності. Поняття і риси підприємництва розкриваються у ст. 42 Господарського кодексу України: підприємство - це самостійна ініціатива, систематична, на власний ризик діяльність з виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг та заняття торгівлею з метою одержання прибутку.

Отже, основними ознаками підприємницької діяльності є: 1) ініціативність і самостійність; 2) систематичність; 3) діяльність на власний ризик підприємця; 4) мета - одержання прибутку.

Н. О. Саніахметова до ознак підприємництва відносить також: а) творчий та інноваційний характер цієї діяльності; б) самостійну юридичну відповідальність; в) соціальне відповідальний характер [17].

Самостійна ініціатива - це вияв особою на власний розсуд винахідливості, кмітливості, прийняття власних рішень у господарській діяльності. Систематичність означає постійний, регулярний (а не разовий) характер діяльності з виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг або заняття торгівлею. Ризиковий характер підприємництва пов'язаний як з можливістю одержання позитивних результатів (прибутку), так і настання несприятливих наслідків (збитків) від такої діяльності, які не завжди можна передбачити і запобігти їм. Одержання прибутку (доходу) - мета діяльності з виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг чи заняття торгівлею, бо результати діяльності реалізуються на ринку товарів і послуг на сплатних засадах, а в ціну товару (послуги) включається і можливий прибуток (доход). Творчий та інноваційний характер підприємництва виявляється у пошуку нових можливостей, запровадженні нововведень в організації та веденні власної справи.

Свобода підприємницької діяльності розкривається через її принципи: - вільний вибір видів діяльності; - залучення на добровільних засадах до здійснення підприємницької діяльності майна і коштів юридичних осіб і

громадян; - самостійне формування програми діяльності та вибір постачальників і споживачів вироблюваної продукції, встановлення цін на неї відповідно до законодавства; - вільний найом працівників; - залучення і використання матеріально-технічних, фінансових, трудових, природних та інших видів ресурсів, використання яких не заборонено або не обмежено законодавством; - вільне розпорядження прибутком, що залишається після внесення платежів, установлених законодавством; - самостійне здійснення підприємцем - юридичною особою зовнішньоекономічної діяльності, використання будь-яким підприємцем належної йому частини валютної виручки на свій розсуд. Суб'єктами підприємницької діяльності (підприємцями) можуть бути: - громадяни України, інших держав, не обмежені у правоздатності або дієздатності; це також стосується осіб без громадянства та осіб з подвійним громадянством [18].

Щодо юридичних осіб та громадян, для яких підприємницька діяльність не є основною, положення про підприємництво застосовується до тієї частини їхньої діяльності, яка за своїм характером є підприємницькою.

Разом з тим не допускається заняття підприємницькою діяльністю таких категорій громадян: військовослужбовців, службових осіб органів прокуратури, суду, державної безпеки, внутрішніх справ, державного арбітражу, державного нотаріату, а також органів державної влади та управління, які покликані здійснювати контроль за діяльністю підприємств.

Особи, яким суд заборонив займатися певною діяльністю, не можуть бути зареєстровані як підприємці з правом здійснення відповідного виду діяльності до закінчення терміну, встановленого вироком суду. Особи, які мають непогашену судимість за крадіжки, хабарництво та інші корисливі злочини, не можуть виступати засновниками підприємницької організації, а також обіймати у підприємницьких товариствах та їх спілках (об'єднаннях) керівні посади і посади, пов'язані з матеріальною відповідальністю. Проте зазначені особи не позбавлені права одержувати дивіденди від акцій, а також

доходи від інших корпоративних прав, пов'язаних із членством у господарських товариствах або інших підприємницьких організаціях.

Передумовою здійснення підприємницької діяльності фізичними та юридичними особами є їх державна реєстрація. Державна реєстрація суб'єктів підприємницької діяльності проводиться у виконавчому комітеті міської, районної у місті ради або в районній міст Києва і Севастополя державній адміністрації за місцезнаходженням або місцем проживання суб'єкта, якщо інше не передбачено законом.

Проголошуючи свободу підприємницької діяльності, закон разом з тим встановлює й певні обмеження (межі) її здійснення. Це, по-перше, стосується кола суб'єктів, які можуть здійснювати ту чи іншу діяльність, і по-друге, переліку видів діяльності, які з огляду на шкідливий вплив на здоров'я людини, довкілля або загрозу безпеці держави потребують спеціального дозволу (ліцензії). Так, зокрема діяльність, пов'язану з обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, виготовленням і реалізацією військової зброї та боєприпасів до неї, вибухових речовин, видобуванням бурштину, охороною окремих особливо важливих об'єктів державної власності, перелік яких визначається у встановленому Кабінетом Міністрів порядку, можуть здійснювати тільки державні підприємства та організації, а проведення ломбардних операцій - також і повні товариства [19].

Право на підприємницьку діяльність не повинно вступати у протиріччя з інтересами суспільства та його благом. Підприємницька діяльність повинна відповідати соціально значимим цілям, соціальній функції та бути доступною для всіх. Обмеження права на заняття підприємницькою діяльністю може бути лише на основі закону і тільки для відповідних категорій громадян: депутатів, посадових осіб органів державної влади та місцевого самоврядування.

Підприємці мають право самостійно здійснювати будь-яку діяльність, що не суперечить чинному законодавству. Держава встановлює перелік видів діяльності, що підлягають ліцензуванню, а також тих, де підприємництво не

застосовується у зв'язку з підвищеними вимогами до безпеки робіт та централізації функції управління. Однією з умов підприємницької діяльності є державна реєстрація рація підприємництва. Завдання держави полягає в регулюванні відносин у сфері підприємництва та недопущення монополізму. Види і межі монополій визначаються законом, зокрема - це зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірні угоди між підприємцями, дискримінація підприємців органами влади і управління, недобросовісна конкуренція. Водночас, держава піклується не тільки про виробників (підприємців), а й про споживачів, на що спрямоване відповідне законодавство [20].

Соціальні права і свободи – це можливості людини і громадянина із забезпечення належних соціальних умов життя. Цим і пояснюється їх призначення. До системи соціальних прав Конституція України відносить: право на соціальний захист (ст.46); право на житло (ст.47); право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї (ст.48); право на охорону здоров'я (ст.48); право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування (ст. 49). Право на соціальне забезпечення, як соціальна держава Україна здійснює однойменну політику, основою якої є питання народонаселення, виховання та освіти, зростання доходів громадян, оплати праці та мотивації до неї, зайнятості, регулювання трудових відносин, реформування соціального забезпечення, соціальної сфери, будівництва житла тощо. Під соціальною політикою слід розуміти систему правових, організаційних та інших заходів державних і недержавних установ і організацій, що враховують економічний потенціал країни і спрямовані на підтримання соціальної стабільності у суспільстві, створення умов для постійного зростання добробуту працездатних осіб та забезпечення належного рівня життя тих, хто через непрацездатність чи інші життєві обставини не має достатніх засобів до існування [21].

Соціальне забезпечення треба розглядати у вузькому розумінні як забезпечення за рахунок суспільних фондів споживання тільки

непрацездатних громадян, а також сімей, у яких є неповнолітні діти; інші - у ширшому розумінні, і включали заходи з охорони материнства і дитинства, в тому числі утримання і виховання підростаючого покоління за рахунок суспільства, а також медичне обслуговування і лікування як засіб профілактики і поновлення працездатності; треті - у найширшому розумінні як надання всіх благ із суспільних фондів споживання, що здійснюється безоплатно на засадах рівного доступу до них кожного громадянина пропорційно потребам або урахуванням трудового внеску чи матеріальної забезпеченості, або з частковою і, як правило, з незначною оплатою. На мою думку, соціальне забезпечення - це ті види і форми матеріального забезпечення, що надаються на умовах, передбачених законом чи договором, із спеціально створених для цього фондів особам, які через незалежні від них життєві обставини не мають достатніх засобів до існування [22].

Право на житло не означає, що кожний громадянин має безоплатно і в певні строки отримати від держави якісне і таке, що повністю задовольняло б його бажання, житло. Держава гарантує лише, що вона: 1) буде створювати умови, за яких кожний громадянин матиме змогу побудувати житло, придбати його у власність або взяти в оренду; 2) разом з органами місцевого самоврядування надаватимуть громадянам, які потребують соціального захисту, безоплатно або за доступну для них плату відповідно до закону; 3) вживатиме всіляких заходів до того, щоб ніхто не був примусово позбавлений житла інакше як на підставі закону за рішенням суду.

Середня забезпеченість житлом в Україні становить приблизно двадцять квадратних метрів загальної площі в розрахунку на одну особу (це нижче рівня забезпеченості в розвинутих країнах у 2,5 - 3 рази). При цьому майже 6 млн. сімей і самотніх людей, або близько 17 млн. чоловік (понад третини населення), проживають у незадовільних умовах - гуртожитках, комунальних квартирах в орендованих приміщеннях із забезпеченістю менше 9 квадратних метрів жилої площі на одну особу. Понад 2 млн. сімей (у тому числі сім'ї, що мають право на першочергове одержання квартири)

роками й десятиріччями перебувають на обліку як такі, що потребують поліпшення житлових умов. Проте обсяги житлового будівництва щорічно зменшуються [23].

Необхідно зазначити, що відповідно до цього Указу Президента України до громадян, які потребують соціального захисту, віднесені малозабезпечені, інваліди, ветерани війни, учасники АТО, військовослужбовці, особи, які постраждали внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС, деякі інші категорії громадян. Проте поняття соціальної незахищеності має визначатися тільки за критеріями фактичних майнового стану й умов проживання, а не відповідно до заслуг особи перед державою, відношення її до військової служби тощо.

Право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло. Це єдина норма розділу II Конституції України, яка не містить спеціальних конституційних гарантій відповідного права і не конкретизує його. У ст. 48 Основного Закону лише зазначається, що достатній життєвий рівень включає тільки достатнє харчування, одяг і житло. До речі, за порушення цього права законодавством України не передбачається і юридична відповідальність.

Як зазначено в Основах законодавства України про охорону здоров'я, з метою забезпечення достатнього життєвого рівня, на основі науково обґрунтованих медичних, фізіологічних та санітарно-гігієнічних вимог держава: а) встановлює єдині мінімальні норми заробітної плати, пенсій, стипендій, соціальної допомоги та інших доходів населення; б) організує натуральне, в тому числі безплатне, забезпечення найбільш вразливих верств населення продуктами харчування, одягом, ліками та іншими предметами першої необхідності; в) здійснює комплекс заходів щодо задоволення життєвих потреб біженців, безпритульних та інших осіб, які не мають певного місця проживання; г) безплатно надає медичну допомогу і соціальне обслуговування особам, які перебувають у важкому матеріальному становищі, загрозовому для їх життя і здоров'я. [24]

Право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. Відповідно до ст. 12 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права кожна людина має право на медичну допомогу та медичний догляд у разі хвороби. Це невід'ємне право людини знайшло відображення у ч. 1 ст. 49 Конституції, яка наголошує, що кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. Кожний громадянин України має право на охорону здоров'я, що передбачає: життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та соціальне обслуговування і забезпечення, який є необхідним для підтримання здоров'я людини; безпечне для життя і здоров'я навколишнє природне середовище; [25].

Культурні права людини і громадянина – це можливості доступу людини до духовних цінностей свого народу та всього людства. Вони у Конституції України передбачені правом на освіту (ст.53); гарантуванням свободи літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захистом інтелектуальної власності, авторських, моральних інтересів громадян, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності (ст.54). Право на освіту є одним із головних прав людини в цивілізованому суспільстві. Без належної освіти особа не спроможна сприймати себе як частину суспільства, як вільну постать, не спроможна навіть зрозуміти сутність тих прав і свобод, які гарантує Конституція.

Відповідно до Закону України «Про освіту» освіта - це основа інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства і держави. Метою освіти є, зокрема, всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору. Ст. 53 Конституції України передбачене право кожного на освіту. У цій статті також прямо або через визначення обов'язків держави як гарантій права на освіту уточнюється, що це право полягає у тому, що: 1) повна загальна середня освіта є обов'язковою; 2) громадяни мають право безоплатно

здобути вищу освіту в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі; 3) дошкільна, повна загальна середня, професійно-технічна, вища освіта в державних і комунальних навчальних закладах є доступними і безоплатними у тій мірі, в якій це здатна забезпечити держава; 4) держава забезпечує розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; [26]

Цим Законом також встановлено право громадян на безкоштовну освіту в усіх державних навчальних закладах, яке забезпечується: розгалуженою мережею закладів освіти, наукових установ, закладів післядипломної освіти; відкритим характером закладів освіти, створенням умов для вибору профілю навчання і виховання відповідно до здібностей, інтересів громадянина; різними формами навчання - очною, вечірньою, заочною, екстернатом, а також педагогічним патронажем. Для реалізації права на освіту вихованці, учні, студенти, курсанти, слухачі, стажисти, клінічні ординатори, аспіранти, докторанти під час навчання наділені гарантованим державою правом на: вибір закладу освіти, форми навчання, освітньо - професійних та індивідуальних програм, позакласних занять; продовження освіти за професією, спеціальністю на основі одержаного освітньо-кваліфікаційного рівня, здобуття додаткової освіти; користування навчальною, науковою, виробничою, культурною, спортивною, побутовою, оздоровчою базою закладу освіти, доступ до інформації в усіх галузях знань тощо.

Закон України «Про вищу освіту» встановлює, що громадяни України мають право безоплатно здобувати вищу освіту в державних і комунальних вищих навчальних закладах на конкурсній основі в межах стандартів вищої освіти, якщо певний освітньо-кваліфікаційний рівень громадянин здобуває вперше [27].

У Законі України «Про професійно-технічну освіту» зазначено, що громадяни України мають рівні права на здобуття професійно-технічної

освіти відповідно до своїх здібностей і нахилів. Обмеження допускаються за медичними та віковими показниками, а також показниками професійної придатності, що визначаються Кабінетом Міністрів України. Але професійно-технічна освіта добувається громадянином України безоплатно, за рахунок держави, лише у державних і комунальних навчальних закладах [28].

Закон України «Про освіту» передбачає, що фінансування державних закладів освіти та установ, організацій, підприємств системи освіти здійснюється в основному за рахунок коштів відповідних бюджетів, а також інших коштів. При цьому держава повинна забезпечувати бюджетні асигнування на освіту в розмірі, не меншому десяти відсотків національного доходу, а також валютні асигнування на основну діяльність. Таким чином, існують необхідні правові гарантії для того, щоб кожний громадянин здійснив своє право на освіту. Але постійне зменшення бюджетних видатків на освіту є причиною скорочення існуючих державних закладів освіти, зокрема, дошкільних закладів, шкіл і професійно-технічних закладів, збільшення частини дітей, які не відвідують середню школу, фактичної часткової оплати за рахунок батьків дошкільної і загальної середньої освіти, а також того факту, що лише 35 відсотків випускників середніх шкіл, які бажають продовжити навчання у вузах, мають таку можливість .

1.2 Види та зміст прав суб'єктів підприємницької діяльності.

В умовах формування підприємницьких структур, особливо в нашій країні, де багато років панувало, безпосередній монополізм державного сектора економіки, велике значення набуває чітке визначення прав, обов'язків та відповідальності підприємств. Право - це нормативна форма виразу принципу формальної рівності господарюючих суб'єктів в економічних відносинах, це система встановлених або санкціонованих державою загальнообов'язкових правил (норм) поведінки. Існують немайнові права та майнові права суб'єктів підприємницької діяльності.

Особливі немайнові права досить неоднорідні й є предметом

регулювання різних галузей права. Є особлива група особистих немайнових прав, які в переважній більшості виникають непомітно, діють постійно, не можуть бути припинені на підставі угод або інших юридичних дій. Це права на честь, гідність, ділову репутацію, на ім'я.

Так, особливі немайнові права: - утворюються в духовній сфері життя суспільства і не мають майнового, економічного змісту (хочу можуть бути пов'язані з майновими правами). У так званих чистих особистих немайнових відносинах відсутній безпосередній зв'язок з майновими відносинами. Це, звичайно, не означає, що ці два види відносин взагалі не залежать один від одного. Йдеться про те, що ці види відносин не мають правового зв'язку; - мають особливий характер, оскільки складаються з приводу особливої категорії об'єктів – немайнових благ (чесні, гідності, імені, особливої недоторканності громадянина тощо), які неможливо відокремити від конкретної особи (фізичної чи юридичної); - мають абсолютний характер. Носій цих прав є уповноваженою особами.

У складній період, що проходить наша держава у теперішній час, проблема захисту особистих немайнових прав, не пов'язаних з майновими стоїть як ніколи гостро, тому що багато десятиліть в нашій країні майже не існувало відповідного механізму і взагалі практики захисту прав таких прав.

Особисті права самі по собі, а також гарантії їх реального здійснення, визначають саме становище людини або організації у суспільстві, а отже і якість самого суспільства в цілому. Честь – соціальна вимога позитивна оцінка особи з боку суспільної думки. Гідність – самооцінка особою своїх моральних, професійних і інших якостей. Ділова репутація – це оцінка діяльності юридичної особи чи фізичної особи – підприємця, яка ґрунтується на висновках щодо ділових якостей та морального обличчя цих суб'єктів, дотримання вимог законодавства (законослухняність) і належного виконання договірних та інших зобов'язань перед діловими партнерами і споживачами

Легальне визначення ділової репутації закріплено у Законі України «Про банки і банківську діяльність», а саме: ділова репутація – це сукупність

підтвердженої інформації про особу, що дає можливість зробити висновок про професійні та управлінські здібності такої особи, її порядність та відповідальність її діяльності вимогам закону [29].

Проте таке визначення стосується лише фізичної особи, а щодо юридичної особи, то легальне визначення не зустрічається. У юридичній літературі існують різні підходи до визначення поняття ділової репутації. Так, деякі науковці розглядають ділову репутацію юридичної особи як престиж її фірмового (комерційного) найменування, торгових марок та інших належним їй нематеріальних актів серед кола споживачів її товарів і послуг. Інші правники вважають, що ділова репутація – це переваги та недоліки колективу, організації підприємства, установи у сфері підприємства [30].

Згідно зі ст. 94 ЦК України, юридична особа має право на недоторканність її ділової репутації, на таємницю кореспонденції, на інформацію та інші особисті немайнові права, які можуть їй належати [3].

Особисті немайнові права – права специфічні. Як впливає із самої назви, ці права є немайновими. Вони позбавлені економічного змісту, не мають грошової оцінки. Проте це не означає відсутності будь-якого зв'язку між ними та майновою сферою. Досить звернути увагу хоча б на те, що сповна реалізувати своє право на охорону здоров'я чи на інформацію значно легше у наших умовах особі, яка забезпечена матеріально. З іншого боку, порушення особистого немайнового права примушує особу до витрат, завдає їй майнових та душевних витрат, які можуть вплинути на її майновий стан у майбутньому.

Тому особисті немайнові права не можуть сприйматися й аналізуватися поза іншими правами: вони є складовою частиною єдиної системи прав, якими особа володіє і які підпорядковує своїм інтересам. Положення ст. 24 Конституції України про рівність конституційних прав усіх громадян цілком стосується особистих немайнових прав. Ці права належать усім без винятку фізичним особам незалежно від віку, дієздатності, інших особливостей, зокрема від того, де та у зв'язку з якими перипетіями життя вони опинилися.

Особисті немайнові права тісно, нерозривно пов'язані з особою їх носія. Вони не можуть бути у нього відібрані. Цих прав не можна позбавити. Особисті немайнові права можна поділити на дві групи.

Перша – це права у сфері забезпечення фізичного, природного буття особи.

Друга – права, які забезпечують її соціальне буття.

Згідно зі ст. 2 Конституції України людина має право на свободу. Свобода визначається як здатність людини діяти відповідно до своїх інтересів та мети. Про свободу можна говорити як тоді, коли людина обирає собі мету і засоби її досягнення, так і тоді, коли вона погоджується, замирюється з ситуацією, що складається. За Конституцією право на свободу поєднано з правом особисту недоторканість. Недоторканість трактується як гарантія від посягань з боку будь-кого. Право на ім'я включає можливість його використання особою в усіх сферах своєї життєдіяльності. Так, можна безперешкодно використовувати ім'я особи з метою висвітлення її діяльності чи сфери її діяльності, якщо відомості взято з офіційних джерел [31].

Віхров О.П. вважає, що особистим немайновим є право особи на індивідуальність. Це означає, що кожен має право мати, оберігати, користування особливостям, що відрізняють його від інших. Також особа має право на недоторканність житла. Зміст такої недоторканності полягає не лише у тому, що ніхто не може знайти у житло без волі особи, а й у тому, що особа не може бути виселена з нього, за винятком тих нечисленних випадків, які передбачені законом [32].

Якщо розглядати майнові права, то з метою реалізації господарської ініціативи суб'єкти підприємницької діяльності має право:

- 1) купувати повністю або частково майно та набувати майнові права;
- 2) самостійно формувати господарську діяльність, обирати постачальників, встановлювати ціни і тарифи, вільно розпоряджатися прибутком;

- 3) укладати з громадянами трудові договори про використання їхньої праці (контракти, угоди);
- 4) самостійно встановлювати форми, систему і розміри оплати праці та інші види доходів осіб, що працюють на засадах найма;
- 5) отримувати будь-який не обмежений за розмірами особистий доход;
- 6) брати участь у зовнішньоекономічних відносинах, здійснювати валютні операції;
- 7) користуватися державною системою соціального забезпечення та соціального страхування.

Отже, через погляди вчених-дослідників цього явища, розглянемо більш детально деякі майнові права суб'єктів підприємницької діяльності: Підприємницька діяльність існує у конкретних організаційно - правових формах. На вибір форм організації підприємницької діяльності впливають багато чинників: сфера діяльності, фінансові можливості, переваги чи недоліки організаційної форми. Підприємництвом можуть займатися окремі громадяни, колектив людей (підприємство), а також держава. Звідси два основних види підприємництва: індивідуальне і колективне.

Індивідуальний підприємець працює від власного імені й на власний розсуд з метою одержання особистого прибутку або доходу. Індивідуальний підприємець несе повну і необмежену відповідальність за результати своєї діяльності всім своїм майном – у критичних ситуаціях воно може бути конфісковане. Колективне підприємство здійснюється колективним суб'єктом, для чого утворюється підприємство (товариство).

Товариства можуть виступати юридичними і неюридичними особами

Основними ознаками, що роблять підприємство юридичною особою (фірмою), є: заснування і реєстрація відповідно до законодавства; наявність організаційної єдності; володіння необхідним майном; самостійна майнова відповідальність; участь від власного імені в господарському обороті; власний розрахунковий рахунок у банку. Отже, як юридична особа підприємство є носієм властивих тільки йому майнових прав і обов'язків,

виступає від власного імені та існує незалежно від осіб, що належать до його складу.[33].

В Німеччині велике поширення одержали командитні товариства, що виникають за згоди двох і більше осіб. Одна з них (повний компаньйон) є одноосібним керуючим справами товариства, несе необмежену особисту відповідальність за справи товариства усім своїм майном, що наближає цю форму до приватного бізнесу. Інші члени товариства (командисти) не мають права втручатися в управління фірмою, а лише можуть контролювати діяльність товариства, знайомлячись з діловою документацією, бухгалтерськими книгами, звітами. Відповідальність за справи фірми вони несуть власними коштами. При цьому прибутки і збитки командитного товариства розподіляються відповідно до внесків компаньйонів [34].

Згідно зі ст. 63 ГК України залежно від форми власності, передбачених законом, в Україні можуть діяти підприємства таких видів:

- приватне підприємство, що діє на основі приватної власності громадян чи суб'єкта господарювання (юридичної особи);
- підприємство, що діє на основі комунальної (підприємство колективної власності);
- комунальне підприємство, що діє на основі комунальної власності територіальної громади;
- державне підприємство, що діє на основі державної власності;
- підприємство, засноване на змішаній формі власності(на базі об'єднання майна різних форм власності) [35].

В Україні можуть діяти також інші види підприємства, передбачені законом. У разі якщо в статутному капіталі підприємства іноземна інвестиція становить не менш як десять відсотків, воно визначається підприємством з іноземними інвестиціями. Підприємство, в становому капіталі якщо іноземна інвестиція становить відсотків, вважається іноземним підприємством. Залежно від способу утворення (заснування) та формування статутного капіталу в Україні діють підприємства унітарні та корпоративні. Унітарне

підприємство створюється одним засновником, який виділяє необхідне для того майно, формує відповідно до закону статутний капітал, не поділений на частки (паї), затвердити статут, розподіляє доходи, безпосередньо або через керівника, який ним призначається, керує підприємством і формує його трудовий колектив на засадах трудового майна, вирішує питання реорганізації та ліквідації підприємства.

Унітарними є підприємства державні, комунальні, підприємства, засновані на власності об'єднання громадян, релігійної організації або на приватній власності засновника. Корпоративне підприємство утворюється, як правило, двома або більше засновниками за їх спільними рішенням (договором), діє на основі об'єднання майна та/або підприємницької чи трудової діяльності засновників (учасників), їх спільного управління справами, на основі корпоративних прав, у тому числі через органи, що ними створюється, участь засновників (учасників) у розподілі доходів та ризиків підприємства. Корпоративними є кооперативні підприємства, підприємства, що створюється у формі господарського товариства, а також інші підприємства, в тому числі засновані на приватній власності двох або більше осіб.

Підприємства залежно від кількості працюючих та обсягу валового доходу від реалізації продукції за рік можуть бути віднесені до малих підприємств, середніх або великих підприємств. Малими (незалежно від форми власності) визнаються підприємства, в яких середньооблікова численність працюючих за звітний (фінансовий) рік не перевищує п'ятдесяти осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період не перевищує сімдесяти мільйонів гривень. Великими підприємствами визначаються підприємства, в яких середньооблікова численність працюючих за звітний (фінансовий) рік перевищує двісті п'ятдесят осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за рік перевищує суму сто мільйонів гривень. Усі інші підприємства визначаються середніми

Для здійснення підприємницької діяльності господарюючий суб'єкт

повинен володіти певним майном, так як воно є з одного боку, засобом для здійснення підприємницької діяльності, а з іншого боку – необхідною умовою для зайняття підприємницькою діяльністю.

Під майном, використовуваними у підприємницькій діяльності, розуміється сукупність речей, тобто матеріальних об'єктів, що не мають матеріального характеру, але мають грошову оцінку, в тому числі майнові права. Цивільне законодавство визначає такі суб'єктивні речові права підприємця: 1) права власності; 2) право господарського відання; 3) право оперативного управління; 4) сервітути.

Крім того, підприємець може орендувати необхідне йому майно. Будь-який підприємець має право залучити до своєї діяльності найманого працівника (тобто стати працедавцем), а кожний громадянин може реалізувати своє право на працю шляхом укладення трудового договору з фізичною особою - суб'єктом підприємницької діяльності (далі – підприємець). Працівником може бути як громадянин України, так і іноземець. Укладення трудового договору в Україні з іноземцями або особами без громадянства має свої особливості.

Згідно зі ст.8 Закону України «Про зайнятість населення» у разі використання роботодавцем праці іноземців або осіб без громадянства на умовах трудового договору без дозволу на використання праці іноземців та осіб без громадянства державна служба зайнятості стягує роботодавця штраф за кожну таку особу у двадцятикратному розмірі мінімальної заробітної плати, встановленої законом. Іноземець, оформлений на роботу без дозволу працевлаштування, підлягає депортації з України.[36].

Трудовий договір являє собою угоду між працівником і підприємцем. Це визначено ст.21 Кодексу законів про працю України. Відповідно до неї трудовий договір – це угода між працівником та працедавцем, за якою працівник зобов'язується виконувати роботу, визначену цією угодою, відповідно до внутрішнього трудового розпорядку, а працедавець – виплачувати працівникові заробітну плату й забезпечувати умови праці,

необхідні для виконання роботи, передбачені законодавством про працю та угодою сторін.

До складання трудового договору необхідно постановити серйозно і відповідально, тому що формальне відношення до цього документа може обернутися для підприємця штрафом за недотримання трудового законодавства та значними сумами позовів працівників, обуреного невиконанням умов договору. Слід звернути увагу на те, що для прийняття на роботу найманої особи приватному підприємцеві, крім трудового договору, не потрібно оформляти більше жодних документів. Усі інші питання стосовно працевлаштування регламентуються відповідно до Кодексу законів про працю України. [37].

Також суб'єкти підприємницької діяльності можуть брати участь у зовнішньоекономічній діяльності. Так, всі суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності мають рівні право здійснювати будь-які її види, прямо не заборонених законами України, незалежно від форм власності та інших ознак. Фізичні особи мають право здійснювати зовнішньоекономічну діяльність з моменту набуття ними цивільної дієздатності згідно з законами України. Фізичні особи, які мають постійне місце проживання на території України, мають зазначене право, якщо вони зареєстровані як підприємці. Юридичні особи мають право здійснювати зовнішньоекономічну діяльність відповідно до їх статутних документів з моменту набуття ними статусу юридичної особи

Суб'єкти підприємницької діяльності можуть укладати зовнішньоекономічний договір (контракт), порядок укладення яких регулюється Положенням про форму зовнішньоекономічних договорів (контрактів). Воно застосовується при укладенні договорів купівлі /продажу товарів (надання послуг, виконання робіт) та товарообмінних договорів між українськими суб'єктами підприємницької діяльності [38].

Проаналізувавши вищевикладений матеріал, можна зробити такий висновок: суб'єкти підприємницької діяльності реалізують свою діяльність,

за допомогою прав, якими вони володіють. Їх права поділяються на особисті немайнові та майнові права. В свою чергу немає чіткого розмежування цих видів прав. В свою чергу немає чіткого розмежування цих видів прав. Вони можуть витікати один з одного.

До підприємницької діяльності висуваються багатогранні економічні, соціальні, правові й навіть політичні вимоги. Підприємець має успішно вести справи на своїй фірмі, тобто його призначення – наповнювати ринок новими товарами і послугами, до того ж за якомога низькими цінами. Це вимагає від нього новаторського підходу. Тому діяльність підприємців має бути ефективною і корисною. По - перше, підприємець особисто зацікавлений у своїй справі, тому він використовує свої знання для розширення масштабів власного бізнесу і завдяки цьому має більше шансів досягти успіхів. По - друге, підприємець може швидше і з меншими зусиллями задовольняти суспільні потреби і ринковий попит, оскільки завжди намагається вгадати цей попит ще на стадії формування і завдяки цьому отримати певний зиск раніше, ніж його конкуренти. По - третє, діяльність підприємця сприяє тому, що задоволення ринкового попиту відбувається з меншими витратами для суспільства. Отже, підприємець виконує важливу суспільну функцію, його діяльність необхідна будь-якому суспільству.

Також велике значення має правовий статус підприємця, тобто його прав, обов'язків і відповідальності, особливо визначення правового статусу підприємця в умовах формування підприємницького сектору.

Сьогодні в Україні з метою забезпечення свободи розвитку підприємництва, встановлення правових гарантій його функціонування визначені певні права, обов'язки і відповідальність суб'єктів підприємницької діяльності. [39].

Право – це нормативна форма вираження принципу формальної рівності господарюючих суб'єктів в економічних відносинах, це система встановлених або санкціонованих державою загальнообов'язкових правил (норм) поведінки. З метою реалізації господарської ініціативи підприємець

має право: - створювати для здійснення підприємницької діяльності будь-які види підприємництва; - купувати повністю або частково майно та набувати майнового права; - самостійно формувати господарську діяльність, обирати постачальників та споживачів, встановлювати ціни і тарифи, вільно розпоряджатися прибутком; - укладати з громадянами трудові договори щодо використання їхньої праці (контракти, угоди); - самостійно визначати форми, системи і розміри оплати праці та інші види доходів осіб, що працюють за наймом; - отримувати будь-який необмежений за розмірами особистий дохід; - брати участь у зовнішньоекономічних відносинах, здійснювати валютні операції.

Обов'язки – це правові норми (правила), що підлягають обов'язковому виконанню. Основні обов'язки підприємців полягають у тому, щоб:

- укладати трудові договори (контракти, угоди) з громадянами, які приймаються на роботу за наймом;
- здійснювати оплату праці осіб, які працюють за наймом, на рівні, не нижчому за мінімальні розміри, встановлені законодавством;
- забезпечити відповідні умови і охорону праці, а також інші соціальні гарантії;
- дотримуватися прав з метою реалізації законних інтересів споживачів, забезпечуючи надійну якість вироблених товарів (послуг);
- отримувати ліцензію на діяльність у сферах, які підлягають ліцензуванню відповідно до чинного законодавства.

Також підприємці мають відповідальність перед споживачами, ця відповідальність характеризується виконанням правових норм. Відповідальність підприємця зводиться до того, що він відповідає:

- за зобов'язаннями, пов'язаними з цією діяльністю, усім своїм майном, за винятком того, на яке відповідно до законодавчих актів не може бути звернене стягнення; - за охорону навколишнього середовища; - за додержання заходів з техніки безпеки, охорони праці, виробничої гігієни та санітарії; - за заподіяну шкоду і збитки.

Економічною основою підприємницької діяльності є приватна власність. Власність – це відносини, які складаються між економічними суб'єктами щодо привласнення засобів виробництва і результатів праці.

Відносини власності на засоби виробництва покладені в основу всіх виробничих відносин будь-якої економічної системи господарювання. Основою відносин власності є відносини привласнення засобів виробництва та його результатів, які охоплюють володіння, розпорядження та користування.

Володіння – відносини фактичного панування суб'єкта над об'єктом власності.

Розпорядження – фактичне здійснення влади власника над об'єктом власності, фактичне управління нею.

Користування – процес фактичного вилучення корисних властивостей з об'єкта власності для задоволення конкретних потреб.

Приватна власність об'єктивно сприяє також збереженню ресурсів. Те, як ми поведимося з власністю, безпосередньо залежить від прав, які має власник цієї власності. Власник має право: - вирішувати, як саме використовувати свою власність; - передавати, продавати свою власність; - користуватися доходами та іншими вигодами, які дає його власність.

Право приватного володіння власністю змушує нас працювати більше і продуктивніше, що, у свою чергу, веде до економічного зростання. Таким чином, приватна власність виступає економічною основою підприємництва і розкриває простір для його функціонування і розвитку [40].

В Україні можуть діяти також інші види підприємств, передбачені законом:

- підприємство з іноземними інвестиціями: якщо в статутному фонді підприємства іноземна інвестиція становить 10%;
- іноземне підприємство: якщо в статутному фонді підприємства іноземна інвестиція становить 100%;

- корпоративне підприємство: утворюється двома та більше засновниками за їх спільним рішенням, діє на основі об'єднання майна та або підприємницької чи трудової діяльності засновників, їх спільного управління справами, на основі корпоративних прав, участі засновників у розподілі доходів та ризиків підприємства. Корпоративними є корпоративні підприємства, підприємства, що створюються у формі господарського товариства, а також інші підприємства, засновані на приватній власності двох або більше осіб.

- малим підприємства: підприємства в яких середньооблікова численність працівників за звітний рік не перевищує 50 осіб, а також осяг валового доходу від реалізації продукції за цей період не перевищує 500 000 євро за середньорічним курсом Національного банку України щодо гривні.

- велике підприємство: підприємства в яких середньооблікова численність працівників за звітний рік не перевищує 1000 осіб, а також осяг валового доходу від реалізації продукції за цей період не перевищує 5 млн. євро за середньорічним курсом Національного банку України щодо гривні. Також підприємства мають право об'єднувати свою господарську діяльність: асоціацію, корпорацію, консорціум, концерн [41].

В українському законодавстві також закріплені норми по захисту прав та свобод суб'єктів підприємницької діяльності, а саме вони полягають у написанні письмового звернення в законодавчі, виконавчі і судові органи державної влади. Нині законодавчо врегульовано лише порядок звернення в судові органи загальної та спеціальної юрисдикції. Що стосується процедури звернення в органи державної виконавчої влади, то остання визначається великою кількістю підзаконних нормативно-правових актів, що відповідно ускладнює її реалізацію в цілому. Зрозуміло, що через такі обставини ускладнюється і механізм захисту прав та інтересів суб'єктів господарювання, порушених внаслідок неправомірних дій посадових осіб органів державної влади.

У науковій літературі під захистом прав суб'єктів господарювання та споживачів розуміють введення в дію системи правових і організаційно - технічних заходів, спрямованих на забезпечення реалізації прав господарюючих суб'єктів та недопущення їх порушень в подальшому. Сукупність взаємопов'язаних правових засобів, способів і форм, за допомогою яких поведінка суб'єктів господарювання, їх контрагентів (у тому числі споживачів) та державних органів у ході їх правовідносин приводиться у відповідність до вимог і дозволів, що містяться у нормах права, і тим самим забезпечується захист законних прав суб'єктів, складає механізм захисту [42].

В. Сидорук під захисту прав розуміють державно-правову діяльність, спрямовану на відновлення порушеного права суб'єкта правовідносин та забезпечення виконання юридичного обов'язку зобов'язальною стороною. На думку автора, останнє визначення є менш вдалим, оскільки регулює правовідносини після порушення прав і законних інтересів суб'єктів і спрямоване в цілому на їх відновлення та відшкодування завданих збитків потерпілій стороні. При цьому втрачається превентивна функція захисту, тобто та низка правових інструментів, які запобігають як вчиненню господарського правопорушення господарським суб'єктом, так і незаконним діям зі сторони органів влади, особливо фіскальних. [43].

Захист суб'єктів від неправомірного втручання в їх господарську діяльність третіх осіб має також конституційну основу. Відповідно до ст. 42 Конституції України право на не заборонену законом підприємницьку діяльність, що є різновидом господарської, є конституційним правом людини і громадянина. Саме ця стаття визначає і обов'язок держави захищати права споживачів, здійснювати контроль за якістю і безпечністю продукції та усіх видів послуг і робіт, сприяти діяльності громадських організацій споживачів. Зауважимо, що суб'єкт господарювання будує свої стосунки з органами влади та споживачами на засадах законності. Тобто виконує свої права та обов'язки в межах закону, ігноруючи при цьому

протиправні вимоги третіх осіб. Щодо роботи фіскальних органів, то згідно зі ст. 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Крім того, у разі порушення посадовими особами зазначених установ законодавства суб'єкт господарювання має право на відшкодування за їх відповідно рахунок матеріальної і моральної шкоди, спричиненої незаконними рішеннями, дією чи бездіяльністю органів державної влади, місцевого самоврядування, їх посадових чи службових осіб при здійсненні своїх повноважень (ст. 56 Конституції України). Зокрема захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, інших суб'єктів при здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства є завданням адміністративного судочинства згідно зі ст. 2 Кодексу адміністративного судочинства в Україні [44].

Аналіз наукової літератури свідчить про наявність випадків намагання врегулювати питання захисту суб'єктів господарювання в обхід ГК України. Наприклад за допомогою лише положень Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), що відповідно зменшує можливості суб'єктів господарювання при необхідності відстояти свої права та законні інтереси.

Особливість полягає перш за все у предметі регулювання. Так дійсно ЦК України також містить статті, що визначають порядок захисту прав та законних інтересів, але вони стосуються в першу чергу особи, а не господарюючого суб'єкта. Зокрема стаття 15 ЦК України передбачає, що кожна особа має право на захист свого цивільного права у разі його порушення, невизнання або оспорювання, а також на захист свого інтересу, який не суперечить загальним засадам цивільного законодавства. Слід відзначити, що трактування предмету регулювання чинним ЦК України

принципово відрізняється від редакції ст. 1 проекту Цивільного кодексу України від 25.08.1996 р. Відповідно до статті 1 ЦК України цивільним законодавством регулюються особисті немайнові та майнові відносини, тобто, керуючись положеннями даного кодексу, можна говорити про правове регулювання захисту прав і інтересів особи. Неможливо лише за допомогою інструментів цивільного законодавства врегулювати господарські правовідносини, особливо ті, що виникають на професійній основі і є предметом регулювання господарського законодавства (ст. 1 ГК України).

Зокрема до останнього входять господарські відносини, що виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарювання, а також між цими суб'єктами та іншими учасниками відносин у сфері господарювання. Господарський кодекс України також містить визначення поняття «суб'єкти господарювання» – це учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію, мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями (ст. 55 ГК України). Про вірність такої позиції свідчить і прийняття Міністерством юстиції України «Класифікатора галузей законодавства України», в якому «Господарське законодавство. Підприємства і підприємницька діяльність» виділено окремим розділом [45].

Даний класифікатор використовується для ведення Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів, інших електронних баз даних правової інформації та для формування зібрань чинного законодавства України. Зазначене безумовно свідчить про доцільність та актуальність вирішення по суті питання розмежування сфери дії цивільного і господарського законодавства, а також вказує на безглуздість висвітленої у літературі ідеї щодо інкорпорації Господарського кодексу в Цивільний кодекс України. Не менш важливе значення має і той факт, що проект Господарського кодексу до прийняття налічував 558 статей (в прийнятому варіанті 418) та містив положення, які безпосередньо регулювали питання

захисту господарюючих суб'єктів. Так не знайшла свого відображення у чинному ГК України глава 4 «Захист прав суб'єктів господарської діяльності». Не врегульовано питання застосування давності у господарській сфері (зміст ст. 33 «Давність в господарських відносинах»), хоча відомо, що характерною особливістю господарських правовідносин є те, що вони виникають, тривають, змінюються та припиняються у часі.

Відповідно вказані вище питання залишилися поза правовим регулюванням або регламентуються великою кількістю нормативно-правових актів, які не мають безпосереднього відношення до діяльності господарюючих суб'єктів. В першу чергу мова йде про положення ЦК України, предмет регулювання якого першочергово не спрямований на регулювання діяльності суб'єктів господарювання, яка здійснюється на професійній основі. У зв'язку з цим виникає потреба у детальному дослідженні вказаних вище питань, а також у розгляді їх доцільності, відновлення або доопрацювання з урахування вимог сучасності та актуальності.

У Господарському кодексі України чітко регламентує положення щодо захисту прав і законних інтересів саме суб'єктів господарювання і надає таке право кожному господарюючому суб'єкту. В зв'язку з цим норми Господарського кодексу України повинні відігравати визначальну роль у запровадженні дієвого механізму захисту прав та інтересів учасників господарських відносин, оскільки діяльність останніх є безпосереднім предметом його регулювання. Адже посилення дієвості системи захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарювання є одним із основних завдань для вирішення на шляху до модернізації господарського законодавства і підвищення ефективності правового регулювання відносин у сфері господарювання. Лише через відсутність у ГК України відповідних норм для вирішення того чи іншого питання по суті можливе використання аналогії закону і застосування загальних норм, визначених ЦК України чи іншими нормативно-правовими актами.

У зв'язку з цим необхідно визнати положення Господарського кодексу України з питань регулювання захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарювання спеціальними, тобто такими, що мають пріоритетне значення у вирішенні господарських спорів, в тому числі із органами державної влади. Адже для з'ясування конкретних напрямів діяльності держави з правового забезпечення реалізації контрольних повноважень у сфері господарської діяльності необхідно в першу чергу визначитися з приводу господарсько-правового характеру прав і обов'язків між державою в особі її органів та суб'єктами господарювання, що в кінцевому випадку забезпечить задоволення інтересів усіх учасників господарських відносин.

1.3 Законодавче регулювання права на підприємницьку діяльність

Становлення та розвиток ринкової системи господарювання в Україні вимагає економічного та соціального розвитку країни та суспільства, що є можливим лише за рахунок формування та розвитку підприємницької діяльності. Підприємницька діяльність є невід'ємним атрибутом ринкового господарства країни, розвиток якої визначається станом та рівнем ринкових відносин, тобто сприятливих та необхідних умов функціонування приватного сектору в економіці, а результатом є стимулювання продуктивності праці, отримання бажаного прибутку та задоволення суспільних потреб. Економічна сутність підприємницької діяльності полягає в залученні грошових коштів в певних об'ємах у різні галузі народного господарства та сприяє розвитку національної економіки країни, що сприяє поповненню бюджету за рахунок платників податків та розвитку соціальної складової в створенні додаткових робочих місць.

Таким чином функції держави та підприємницької діяльності є доповненням один одного. Держава визначає загальні умови відтворення та економічне середовище діяльності підприємства, та підприємництво формує ринок задоволення потреб суспільства та розвиток економіки країни в цілому. Саме тому ефективне правове регулювання підприємницької діяльності з боку держави є благополуччям країни в цілому.

Під правовим забезпеченням підприємницької діяльності розуміється комплекс юридичних норм, закріплених у Конституції України, законодавчих, нормативно-правових актах і актах індивідуального характеру, які встановлюють правила поведінки суб'єктів підприємництва при здійсненні ними господарської діяльності, а також визначають міру відповідальності за порушення цих правил. Правове забезпечення в свою чергу захищає, з одного боку, суб'єктів підприємницької діяльності у зобов'язанні забезпеченні їх законних прав та інтересів, з іншого боку, мають право застосування стосовно них заходів адміністративного примусу у разі порушення прав споживачів, антимонопольного, податкового, екологічного законодавства. Зміст правового забезпечення підприємницької діяльності виявляється в чіткому, послідовному й однозначному здійсненні органами державної влади і місцевого самоврядування повноважень щодо упорядкування правовідносин, які виникають у сфері реалізації конституційного права на підприємництво та утворення дійової системи державних гарантій щодо підтримки і сприяння підприємницької діяльності.

Правове забезпечення діяльності підприємців має стати правовою стратегією держави, органів публічної адміністрації і суб'єктів підприємництва, яка включає правила, способи і методи регулювання господарських відносин; закріплення господарського правопорядку в економіці; виконання вказівок держави, умов договорів, національних і регіональних програм соціально-економічного розвитку. Закони та інші нормативноправові акти забезпечують реалізацію механізму правового регулювання і спрямовані на створення умов для правового господарювання й ефективного управління економікою на основі конструктивних правових засобів. Результативність правового забезпечення залежить від ступеню досконалості та ефективності господарського законодавства [46].

Проаналізувавши роботи вчених можна виділити наступні негативні чинники законодавства: - невизначеність пріоритетності законодавчих актів щодо регулювання підприємницької діяльності; - ускладненість і об'ємність

нормативної бази; - постійні зміни і доповнення до законів; - нестабільність і внутрішня суперечливість законодавчих актів і окремих їх норм щодо регулювання підприємницьких відносин; - диспропорція у співвідношенні законів і підзаконних актів, їх декламаційність; відсутність у багатьох законах механізмів їх реалізації; - недооцінка питань, пов'язаних з реалізацією прав і свобод людини і громадянина, гарантованих міжнародними конвенціями, що були підписані й ратифіковані Україною. Правове забезпечення опосередковується двома напрямками регулювання підприємницької діяльності: 1) регламентація порядку реалізації права на підприємництво, гарантуючи його непорушність і визначаючи правовий статус суб'єктів господарювання. 2) визначення цілей, організаційно-правових засобів, методів і прийомів впливу держави на упорядкування відносин щодо здійснення підприємницької діяльності. [46]

Оскільки Україна перебуває на етапі становлення та розбудови стабільної ринкової економіки, перед державою стоїть завдання створення як економічних, так і соціальних передумов, які б дозволили ефективно розвиватися підприємництву. Досліджуючи стан розвитку економічних відносин, можна констатувати, що законодавство перестало бути фундаментом правового регулювання і не забезпечує виконання державних, галузевих і регіональних програм соціально-економічного розвитку. Сучасні умови господарювання потребують упорядкування і вдосконалення національної правової системи, зокрема, прийняття ефективних підприємницьких законів.

Під ефективністю правового забезпечення підприємницької діяльності слід розуміти наявність очікуваного результату від упровадження законодавства у зазначеній сфері економіки для досягнення поставленої мети за рахунок реалізації тих правових засобів, які визначені законом. Виходячи з цього визначення, змістом ефективності законів щодо правового забезпечення підприємницької діяльності є реалізація комплексу професійно розроблених правових засобів для досягнення наступних

цілей: підвищення спроможності економіки, насичення внутрішнього ринку споживчими товарами національного виробництва, забезпечення соціального захисту громадян, завоювання зарубіжних ринків, світового економічного впливу, кваліфікованої роботи апарату управління у сфері державного регулювання зазначеної сфери. [46]

Для успішного розвитку підприємництва України необхідно розробити ефективну законодавчу базу регулювання діяльності суб'єктів господарювання. Держава повинна розробити гнучку систему оподаткування підприємців з метою створення сприятливих умов для отримання ними стабільного прибутку. Державна підтримка підприємців повинна включати їх правовий захист, створення відповідної інформативної й консультаційної бази, сприяння залученню інвестицій у розвиток вітчизняного підприємництва [47].

Підприємницьке законодавство України складають регулюючі підприємство закони України та постанови Кабінету Міністрів, нормативні акти міністерств і відомств, органів місцевого самоврядування, у тому числі тих державних органів, що здійснюють державне регулювання підприємництва, контроль і нагляд за ним. У підприємницькому законодавстві України можна виділити три блоки нормативно-правових актів:

1. Конституція України, відповідно до ст. 42 якої кожен громадянин має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом. Це право базується на свободі підприємницької діяльності, яка полягає в здійсненні на власний розсуд і ризик особою господарської діяльності, не забороненої законом, з метою одержання прибутку [14]

2. Блок спеціальних нормативних актів, що регулюють виключно підприємницьку діяльність: Закони України "Про господарські товариства", "Про акціонерні товариства", "Про фермерське господарство", "Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців та

громадських формувань", "Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні" та інші.

3. Нормативно-правові акти, що містять окремі норми або їх сукупність, які регулюють підприємництво: Господарський Кодекс України, Цивільний Кодекс України, Податковий Кодекс України, закони України "Про ліцензування видів господарської діяльності", "Про захист прав споживачів", "Про захист економічної конкуренції", "Про захист від недобросовісної конкуренції", "Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності" та інші [46].

Основними недоліками правового забезпечення підприємництва в Україні є: 1. неоднозначність, нестабільність і суперечливість чинної нормативно-правової бази підприємництва; 2. практично не функціонуючий характер багатьох правових актів, дуже низька виконавча дисципліна щодо нормативно-правових документів; 3. наявність у законодавстві багатьох нечітких норм, які при бажанні можна піддати будь-якому трактуванню; необґрунтованість законодавчих обмежень та вимог, які містяться в окремих нормативно-правових актах. Розвиток підприємництва визнається в Україні одним із головних напрямів ринкових реформ і є важливим завданням державної регуляторної політики. Значення підприємництва та його вплив на соціально-економічні перетворення досить великий. Перш за все, це додаткові надходження до державного бюджету, нові робочі місця, розширення виробництва товарів і послуг як промислового, так і побутового призначення, запровадження ноу-хау та інших досягнень науково-технічного прогресу, підвищення добробуту населення тощо. [48].

Разом з тим, питання підвищення ефективності чинних механізмів державного регулювання розвитку підприємництва в сучасних умовах в Україні залишаються недостатньо дослідженими. Розвиток та ефективне функціонування підприємницької діяльності є досить тривалим процесом, який повинен здійснюватися з урахуванням економічного та правового становища країни, існуючих проблем, що перешкоджають діяльності

підприємств. Аналізуючи вітчизняну законодавчу базу підприємництва можна сказати, що вплив держави на нього з одного боку доволі значний, а з іншого – недостатньо ефективний. З огляду на це, умови сьогодення вимагають розробки та впровадження дієвих механізмів державного регулювання, які б стимулювали підприємницьку діяльність.

Шляхами удосконалення державного регулювання розвитку підприємництва в Україні мають бути: - удосконалення чинних правових актів, що регулюють підприємницьку діяльність з метою усунення внутрішньо-правових суперечностей та скасування положень, які гальмують розвиток підприємництва; - подальше провадження державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності з метою створення сприятливого підприємницького середовища; - активізація фінансово-кредитної та інвестиційної підтримки підприємництва; - сприяння створенню інфраструктури розвитку підприємництва; - удосконалення податкової системи, що забезпечувала б достатній обсяг надходжень платежів до бюджетів усіх рівнів, ефективне функціонування економіки країни, справедливий підхід до оподаткування всіх категорій платників податків; - формування належного правового середовища для розвитку інноваційної та науково-технічної діяльності, підвищення мотивації підприємця до високопродуктивної і високоякісної діяльності через вдосконалення системи економічного стимулювання шляхом внесення змін до податкового, митного законодавства. [49]

Як визначає Знаменський Г. Л. головне завдання держави – всебічне стимулювання активності у сфері виробництва, створення сприятливих умов для підприємництва, а також забезпечення зайнятості населення, соціальна опіка найбільш вразливих верств суспільства, тобто забезпечити своїм громадянам гідний рівень життя Тому роль держави в економічному житті суспільства сьогодні значно посилюється. Це виявляється у розробленні системи нормативно-правових актів, спрямованих на регулювання ринку,

підприємницької діяльності, митних правил, банківської діяльності, цін і заробітної плати, соціального захисту населення. [50]

Таким чином, значна роль у регулюванні підприємницької діяльності належить саме правовому регулюванню, оскільки підприємництво є сферою взаємодії держави з ринком.

У загальному вигляді вдосконалення правового забезпечення підприємницької діяльності на думку В. К. Мамутова має здійснюватися за наступними напрямками:

1) перший напрям опосередковується необхідністю формування в суспільстві засобами агітації, заохочення, переконання суспільної думки, що процвітаючі підприємці це основа матеріального достатку усіх інших верст населення.

2) другий - пов'язаний з необхідністю забезпечення умов функціонування ринкової економіки за рахунок забезпечення правової бази та суспільної атмосфери, що сприяють успішному розвитку підприємницької діяльності і створюють умови інтегрування підприємців у загальний простір соціальної відповідальності й підтримки стабільності економічних реформ і виконання програм соціально-економічного розвитку.

3) третій напрям передбачає реформування регуляторних відносин між державою та суб'єктами підприємництва з метою подолання протидії ходу регуляторної й адміністративної реформи та інертності з боку органів публічної адміністрації, які мають повноваження у сфері регуляторної політики. Удосконалення правового забезпечення потребує вдосконалення: - норм, які визначають правовий статус суб'єктів підприємництва в ході реалізації ними господарської компетенції й оптимізацію державного регулювання; - сутності, змісту й ефективності законів; - визначення змісту й ефективності адміністративно-правової і господарсько - правової відповідальності; - правового механізму забезпечення реалізації й захисту економічних і соціальних прав та інтересів підприємців; - правових основ адміністративної діяльності публічної адміністрації; - правових заходів щодо

викорінювання корупції в господарській і публічній сферах; - порядку збалансованості державних і суспільних інтересів з інтересами суб'єктів підприємництва (публічно-правових з приватно-правовими); - організації заходів для адаптації національного законодавства в підприємницькій сфері до європейського законодавства; - основних положень щодо правового режиму власності (прийняття закону про власність); - економіко-правового механізму легалізації тіньового капіталу, тіньової діяльності й тіньової економіки. [51].

Досліджуючи ефективність правового забезпечення підприємницької діяльності, можна запропонувати наступні конкретні заходи:

1) активізація залучення підприємницької спільноти до конструктивного діалогу з органами публічної адміністрації щодо прийняття владних рішень на державному та місцевому рівнях. Державні службовці і службовці органів місцевого самоврядування повинні публічно обґрунтовувати необхідність прийняття владних рішень. Закони повинні мати конструктивний і творчий характер, бути дієвим механізмом державного захисту, легко доступними для розуміння широкого кола підприємців.

2) розроблення будь-яких законодавчих проектів на компетентній і кваліфікаційній основі з урахуванням їхньої економічної обґрунтованості та фінансової забезпеченості, тому ініціювання законопроектів повинно здійснюватися фахівцями, які мають відповідні знання і досвід у правовому регулюванні конкретних сфер господарської діяльності. Професіоналізм парламенту визначається якістю змісту, корисністю та порядком реалізації. Обов'язковою умовою має бути обґрунтування очікуваного впливу кожного проекту нормативно-правового акта на інтереси підприємців, населення (тобто споживачів) і держави

3) очищення господарського законодавства від зайвих шкідливих нормативноправових і підзаконних актів, в яких іноді, як у кривому дзеркалі, перекручується сутність закону, тому що органи виконавчої влади, видаючи постанову чи наказ, корегують і тлумачать сутність закону, замінюють

основні його положення корпоративним змістом, трансформуючи державний інтерес у відмочу користь. Підзаконні акти стають перешкодою на шляху реформування будь якої галузі господарювання, проникаючи до глибин суті закону, перекручуючи та підмінюючи його зміст. Підзаконні акти необхідні як засіб управління, в якому відзначені шляхи впровадження в дію самого закону. Неприпустимо, щоб постанова уряду або наказ міністерства чи іншого центрального органа виконавчої влади визначали умови розвитку певної галузі господарювання. Такий акт управління повинен бути економічно обґрунтованим, фінансово забезпеченим і корисним. Готуючи його проект, необхідно уникати протиріч, неузгодженостей і дублювання з уже діючими нормами закону, збалансовувати державні та галузеві інтереси, а на стадії виконання актів здійснювати контроль за його впровадженням.

4) встановлення ефективного парламентського розгляду за безумовним дотриманням посадовими особами органів державної влади і місцевого самоврядування вимог законодавства щодо регуляторної діяльності (зادля недопущення прийняття економічно-недоцільних і неефективних регуляторних актів, зменшення втручання держави в діяльність суб'єктів підприємництва та усунення перешкод для розвитку підприємницької діяльності). Внести відповідні зміни і доповнення до Кодексу України про адміністративні правопорушення та до Закону України «Про основні засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» щодо конкретизації адміністративної відповідальності посадових осіб у сфері здійснення державної регуляторної політики.

Висновки до розділу 1

Проаналізувавши вищевикладений матеріал, можна зробити такий висновок:

Система конституційних прав, свобод і обов'язків в цілому виражає не одну якусь галузь правового статусу, а охоплює всі головні сфери життя і діяльності громадян. Відповідно до цих сфер вона містить у собі специфічні внутрішньо системні зв'язки між головними групами прав, свобод і

обов'язків, які складають цю систему, а також між окремими правами і обов'язками.

Доведено, що суб'єкти підприємницької діяльності реалізують свою діяльність, за допомогою прав, якими вони володіють. Їх права поділяються на особисті немайнові та майнові права. В свою чергу немає чіткого розмежування цих видів прав. В свою чергу немає чіткого розмежування цих видів прав. Вони можуть витікати один з одного.

Підкреслено - функції держави та підприємницької діяльності є доповненням один одного. Держава визначає загальні умови відтворення та економічне середовище діяльності підприємства, та підприємництво формує ринок задоволення потреб суспільства та розвиток економіки країни в цілому. Саме тому ефективне правове регулювання підприємницької діяльності з боку держави є благополуччям країни в цілому.

Визначено - під правовим забезпеченням підприємницької діяльності розуміється комплекс юридичних норм, закріплених у Конституції України, законодавчих, нормативно-правових актах і актах індивідуального характеру, які встановлюють правила поведінки суб'єктів підприємництва при здійсненні ними господарської діяльності, а також визначають міру відповідальності за порушення цих правил.

Таким чином, значна роль у регулюванні підприємницької діяльності належить саме правовому регулюванню, оскільки підприємництво є сферою взаємодії держави з ринком.

РОЗДІЛ 2

ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ЛЮДИНИ НА ПІДПРИЄМНИЦЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ

2.1 Державна підтримка суб'єктів підприємницької діяльності.

Здійснення державної підтримки підприємства регламентовано ст.48 ГК, відповідно до якої з метою створення сприятливих організацій та економічних умов для розвитку підприємства органи влади на умовах і в

порядку, передбачених законом виконують таке:

- надають підприємцям земельні ділянки, передають державне майно необхідне для здійснення підприємницької діяльності;
- здійснюють первісне облаштування неосвоєних територій об'єктами виробничої і соціальної інфраструктури з продажем або передачею їх підприємцям у визначеному законом порядку;
- стимулюють модернізацію технології, інноваційну діяльність, освоєння підприємцями нових видів продукції та послуг;
- надають підприємцям інші види допомоги.

До того ж, держава має сприяти розвитку малого підприємства, створюючи для цього необхідні передумови. Для розвитку підприємства потрібен необхідний період до ефективного регулюванню даного процесу, адекватного сформованим умовам. При цьому слід урахувати конкретні особливості і можливості, пріоритети цілей соціально-економічного розвитку країни, регіонів і окремих соціально-економічного розвитку країни, регіонів і окремих соціально-демографічних груп населення. Сутність державної (урядової) підтримки зводиться найчастіше до опрацювання конкретних заходів за такими напрямками:

- консультативний супровід процесу створення і функціонування нових підприємницьких структур на початковому етапі.
- надання фінансової підтримки чи визначених пільг (зазвичай в сфері оподаткування) тільки - новоствореній структурі - надання технічної, науково – технічної чи технічної допомоги малопотужним у фінансовому відношенні підприємницьким структурам. Для вітчизняної економіки, що йде тернистим шляхом реформування, завдання розвитку і підтримка підприємства державою, насамперед малих його форм у виробничій сфері, є одним з найважливіших.

Також не треба забувати про те, що сучасний розвиток економіки країни здійснюється на інноваційних засадах і безпосередньо пов'язаний з формуванням ефективною державною інноваційною політики, її реалізація

передбачає визначення пріоритетів і концептуальних засад інноваційного розвитку країни, формування нормативно-правової бази щодо відносин між державними інституціями та інноваційно активними суб'єктами підприємницької діяльності, використання прямих і опосередкованих методів регулювання інноваційної діяльності з метою її активізації, формування і розвитку відповідної інфраструктури.

Проблеми інновації, стратегії нововведень як комплексу заходів, спрямованих на впровадження в господарську діяльність нової техніки, технології, винаходів постійно перебувають у полі зору світової і вітчизняної економічної думки. Водночас опрацювання наявних вітчизняних джерел засвідчує, що більшість складових частин даної сфери аналізу мають простір для подальшого розгортання дослідження. Крім того, представлені наукові пошуки потребують узагальнення, урахування нових факторів стосовно формування активізації інноваційного розвитку підприємств.

Ганущак Л.М. у своїй роботі надаючи оцінку інноваційного потенціалу та його ефективності на підприємствах звернув увагу на те, що широке коло питань, пов'язаних з дослідженням проблем інноваційної діяльності висвітили у працях такі науковці, як: О. Волков, А. Гречан, М. Денисенко, О. Кіктенко, та інші. Незважаючи на велику кількість досліджень і публікацій щодо проблем інноваційної діяльності, її аспекти залишаються дискусійними [52].

Дослідник інноваційних процесів Шовкун І.А. вважає що, він (процес) включає багатьох учасників і має свою інфраструктуру. Інноваційна інфраструктура ринку забезпечує організаційну, правову та економічну підтримку розвитку інноваційного потенціалу підприємств на різних рівнях та в різних формах. Складовими інноваційної інфраструктури є фінансово-кредитні установи; зони інтенсивного науково-технічного розвитку (технополіси); технопарки (технологічні парки, агропарки, інноваційні парки); інноваційні центри (технологічні, регіональні, галузеві); інкубатори (інноваційні, технологічні, інноваційного бізнесу); консалтингові (надання

консультацій) фірми, компанії, промислово-фінансові групи, кластери та інші [53].

Інноваційний процес здійснюють на державному і міждержавному рівнях, у регіональних і галузевих сферах, місцевих формуваннях, безпосередньо на підприємствах. Всі учасники мають свої цілі і формують організаційні структури для їх досягнення. Інноваційна діяльність великих і малих підприємств відрізняється, що зумовлено різною стратегією їхньої діяльності. Відповідно організаційні форми інноваційної діяльності мають широкі межі: від бізнес-інкубаторів, які допомагають реалізувати підприємницькі проекти на початковій стадії існування фірми, до стратегічних альянсів, покликаних реалізувати складні інноваційні проекти, в тому числі міжнародного рівня. Значною проблемою реалізації інноваційної моделі розвитку України є розрив інноваційних процесів між стадіями наукових досліджень та впровадження інновацій у виробництво, що зумовлено відсутністю ефективного механізму трансформації наукових знань в інноваційні ідеї. У подоланні цієї проблеми важливу роль має відігравати проширення малого інноваційного підприємництва, для розвитку якого мають бути створені сприятливі інституційні умови.

Досвід розвинених країн свідчить, що ефективними є такі інноваційні структури, як технопарки, технополіси, інноваційні бізнес - інкубатори, наукові та науково - технологічні центри, які спеціалізуються на створенні сприятливих умов для ефективної діяльності малих інноваційних підприємств, що реалізують оригінальні науково-технічні ідеї. Вони також створюють і реалізують інноваційний продукт, але головне призначення таких структур - сприяння малим інноваційним підприємствам через надання їм у тимчасове користування виробничих площ, матеріально-технічної бази, інформаційних мереж, забезпечення дослідними приладами і устаткуванням та надання консультативної допомоги з широкого кола науково - технологічних, економічних і правових питань.

Деякі науковці вважають, що аналіз світового досвіду свідчить, що у 90-х роках минулого століття спостерігалось бурхливе зростання кількості технопарків, головною метою діяльності яких є саме розвиток наявного інноваційного потенціалу. У середині 90-х років загальна кількість інноваційних компаній на території технологічних (наукових) парків у всьому світі складала більш ніж 11 тис., а число зайнятих в них спеціалістів – понад 430 тис. (в розрахунку на одну компанію – майже 40 фахівців) [54].

Також свою думку на це питання має і Говоруха Ж. А. джерелами інформації для проведення діагностики та оцінки ефективності діяльності підприємства є дані статистичної та фінансової звітності підприємства. Отримана із цих джерел інформація опрацьовується, будуються аналітичні таблиці одиничних (аналітичних) показників, на підставі яких розраховується система узагальнюючих (синтетичних) показників. Вони є базою розрахунку інтегрального показника, на підставі якого можна зробити оцінку ефективності діяльності підприємства. На цій основі визначаються кращі співвідношення розподілу капіталу підприємства, основні резерви підвищення продуктивності праці, зниження собівартості продукції, прийнятні джерела фінансування, резерви поліпшення ефективності використання основного та оборотного капіталу, оптимізується організаційна структура. На базі дослідження всіх сторін діяльності підприємства розробляються рекомендації з удосконалення механізму організації виробництва, підвищення ефективності функціонування підприємства, створення та впровадження технологій аналізу та контролю за фінансово-економічним станом.

Процес діагностики - це не одноразова дія, а постійна систематична діяльність, ефективності якої значною мірою обумовлюється нагромадженим досвідом. Діагностика розглядається як необхідний етап дослідження проблем, що мають місце у процесі життєдіяльності певної системи, який відбувається після виявлення проблеми у результаті контролю. {55}

Отже, на його думку діагностика - це процес розпізнавання й визначення позитивних, або негативних (кризових) тенденцій у діяльності підприємства на основі виявлених локальних змін, установлених залежностей, а також показників, що мають особливо великий вплив на ефективність діяльності підприємства. Залежно від характеру дослідження виділяються: 1) етіологічна діагностика; 2) симптоматична діагностика.

Так, під етіологічною діагностикою слід розуміти систему аналізу економічної діяльності підприємства, що побудована за принципом «від причини до симптому», тобто за принципом зосередження основної уваги на встановленні причинно-наслідкових зв'язків між подіями внутрішнього та зовнішнього середовища господарювання. Така система діагностики дає змогу передбачати розвиток позитивних чи, навпаки, деструктивних процесів на підприємстві.

Симптоматична діагностика - це система аналізу, що передусім фіксує позитивні чи негативні вияви різноманітних чинників, а потім досліджує їхні причинно-наслідкові зв'язки. За створення такої системи основна увага приділяється достовірності та повноті фіксації змін внутрішнього та зовнішнього середовища, тобто система працює за принципом «від симптому до причини». Таким чином, процес діагностики економічної діяльності підприємства передбачає побудову системи аналізу, що уможливорює задоволення потреб як внутрішніх, так і зовнішніх користувачів.

Ефективність функціонування кожного підприємства залежить насамперед від того, відповідають чи не відповідають управлінські рішення реальному стану ринкового середовища господарювання (з урахуванням власного потенціалу підприємства). Базою для обґрунтування і прийняття оптимальних управлінських рішень має бути діагностика ефективності діяльності підприємства. У ході діагностики всі сфери діяльності підприємства аналізуються та оцінюються з позицій досягнення кращого економічного результату за рахунок оптимально ефективного (у тому числі і

з погляду ліквідності, уникнення ризику банкрутства) використання наявних ресурсів, передусім фінансових [56].

Важливу роль у підвищенні інноваційної активності підприємств відіграє вибір і реалізація відповідної стратегії інноваційного розвитку підприємства. Для визначення майбутньої стратегії підприємства потрібна інформація щодо величини інноваційного потенціалу та рівня його використання. Моніторинг та оцінка рівня інноваційного потенціалу є актуальним завданням, оскільки його розв'язання дає змогу приймати стратегічні й тактичні рішення щодо інноваційного розвитку підприємства й розвитку його стійких конкурентних переваг.

В умовах ринкової економіки існує гостра потреба переходу України на інноваційну модель розвитку підприємств, оскільки саме інноваційні досягнення здатні забезпечити високі показники діяльності, а також забезпечити конкурентоспроможність продукції на ринку.

Проте, в Україні практично не створені умови для ефективного здійснення інноваційної діяльності. Перешкоди фінансового, політичного, правового, організаційного характеру постають на шляху масової реалізації інновацій. Процеси ж створення нових інноваційних структур, які здатні реалізувати цілком комерційні проекти, мають стихійний характер.

Удосконалення державної системи стимулювання інноваційного розвитку шляхом впровадження певних заходів економічної політики є актуальним завданням української державної політики, виконання якого призведе до кардинального пожвавлення інноваційних процесів в країні.

За даними більшості експертів-науковців стан інноваційної діяльності в Україні визначається як кризовий. В основному інноваційну діяльність вітчизняних підприємств стримують такі чинники, як відсутність фінансування, високі кредитні ставки, недостатність інформації про ринки збуту, слабка зацікавленість виробників у впровадженні нових розробок, а також нестача коштів для розроблення та впровадження нововведень [57].

Слід зазначити, що для здійснення безперервного та ефективного інноваційного процесу підприємство повинно проводити різносторонню політику нововведень, тому що інновації є результатом комплексу заходів наукового, організаційного, економічного, фінансового, технічного та іншого спрямування. Ці всі заходи мають бути взаємопов'язаними та своєчасно реалізованими, що забезпечить високий рівень отриманих результатів.

В Україні основними проблемами інноваційного розвитку є:

- 1) відсутність реальних механізмів об'єднання наявних ресурсів, їх концентрації на найбільш значних та перспективних напрямках розвитку;
- 2) немає залежності між збільшенням обсягу продажу приватними компаніями і зростанням фінансування здійснюваних ними досліджень і розробок;
- 3) інноваційна політика не має чіткої спрямованості у вирішення конкретних економічних проблем тощо.

Так, Кіктенко О.В. вважає, що для активізації інноваційної діяльності в Україні слід вживати такі заходи:

- розробку і запровадження механізму надання пільг підприємствам, які впроваджують і реалізують інноваційну продукцію;
- поширення практики надання інноваційним підприємствам середньострокових кредитів зі знижкою кредитної ставки;
- звільнення від оподаткування тієї частини прибутку, який спрямовується підприємствами та приватними особами до інноваційних фондів та інших фондів технологічного розвитку і реконструкції виробництва;
- створення спеціалізованих інноваційних банків довгострокового кредитування з наданням відповідних пільг;
- запровадження механізмів державного страхування кредитів, виданих малим підприємствам, що розробляють та впроваджують інноваційну високотехнологічну продукцію [58].

Держава, будучи головним суб'єктом інноваційної діяльності, створює умови для зростання науково – технічного потенціалу країни, визначає пріоритети у сфері науково – технічної діяльності і підтримує їх розвиток через систему фінансово – кредитних і податкових інструментів, формує організаційні механізми інформаційного та ресурсного забезпечення інноваційної діяльності. З цією метою створено законодавче забезпечення, яке визначає правові, економічні та організаційні умови науково – технічної та інноваційної діяльності, передбачає регулювання відносин між суб'єктами науково – технічної та інноваційної діяльності, визначає порядок та умови надання підтримки юридичним особам, які здійснюють науково – технічну і/або інноваційну діяльність. Однак сучасне законодавство України фрагментарно, не закінчене, без взаємного узгодження окремих законів носить сліди компромісів у боротьбі «різних груп» впливу у парламенті [59].

Тому метою державної інноваційної політики є формування у країні таких умов для діяльності господарюючих суб'єктів, за яких вони були б зацікавлені і спроможні розробляти та виготовляти нові види продукції, впроваджувати сучасні наукомісткі, екологічні чисті технології та розширювання на цій основі свої ринку збуту. Головною метою державної інноваційної політики є створення соціально – економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, розвитку й використання сучасних екологічно чистих, безпечних, енерго - та ресурсозберігаючих технологій, виробництва та реалізації нових видів конкурентоспроможної продукції. Продумана і цілеспрямована інноваційна політика держави позитивно впливає на ефективність інноваційних процесів і загальну динаміку економічного розвитку. І, навпаки, недостатньо обґрунтовані дії і заходи держави у сфері регулювання інноваційних процесів руйнують їх мотиваційний механізм, гальмуючи соціально – економічне зростання і навіть перешкоджати йому. Для активного використання інновацій в економіці можна зазначити такі основні форми підтримки: організаційну, фінансову та підтримку провідних наукових шкіл [60].

Організаційно правова підтримка означає створення інфраструктури, що забезпечить комерціалізацію результатів науково - дослідницьких розробок з одночасним захистом інтелектуальної власності в Україні та за кордонами. Фінансова підтримка полягає в концентрації матеріальних і фінансових ресурсів на пріоритетних напрямках розвитку науки і техніки; стимулювання створення приватного вітчизняного капіталу. Підтримку провідних наукових шкіл у галузі фундаментальних досліджень визначають за вибору перспектив їх напрямків як закономірностей розвитку власне науки та потреб суспільства.

Для активізації інноваційної діяльності України передусім зайняти широкий спектр економічних регуляторів – податкових, кредитно – фінансових тощо. Мається на увазі систему податків, їхні ставки та пільги; порядок та норми амортизаційних відрахувань; система фінансування, кредитування й ціноутворення; фінансові дотації, субсидії, бюджетні позики; антимонопольні заходи; система експертизи, контролю інвестицій; приватизація державної власності тощо. Саме така політика має на меті розвиток необхідних галузей економіки України й доцільне фінансування інноваційної діяльності суб'єктів господарювання. Для цього потрібно досліджувати світові тенденції, які спостерігаються в процесі розробки інноваційних ідей. Як свідчить досвід економічно розвинутих країн, національна влада повинна запроваджувати механізми створення розгалуженої корпоративної структури, яка здійснюватиме всебічне стимулювання й підтримку наукових досліджень та розробок шляхом їхньої комерціалізації [60].

У світовій практиці підтримки інноваційної діяльності вироблено значну кількість інструментів, за допомогою яких держава реалізує необхідні функції у цій сфері. Серед них можна виділити декілька варіантів напрямків:

1. Пряма фінансова підтримка інноваційних процесів:

- безпосереднє фінансування утворення нових галузей, наукоємних виробництв тощо за рахунок коштів Державного бюджету, зокрема на

державних підприємствах;

- ініціювання створення та фінансування науково – дослідницьких програм, наукових центрів шляхом конкурсного відбору;
- надання безпроцентних чи пільгових позик та грантів;
- державне замовлення на інноваційні продукти;
- компенсація банківського процента цілком чи його частини, в разі спрямування позики на фінансування інвестицій у технологічні інноваційні зміни;
- державні впливи провідним науковим центрам та науковцям;
- компенсація науково – дослідним установам витрат, пов'язаних з налагодженням інформаційного забезпечення;

2. Фіскальні пільги для новаторів:

- зниження ставок податку на прибуток підприємств;
- податковий кредит інноваційним підприємствам;
- зменшення суми прибутку до оподаткування шляхом виключення з нього вартості досліджень чи освоєння нової технології;
- звільнення від деяких відрахувань до бюджету;
- звільнення від сплати податку на прибуток, який отримано власниками майнових прав інноваційних та венчурних фірм;
- відстрочка сплати імпортного мита чи звільнення від його сплати в разі ввезення товарів для реалізації інноваційного проекту;
- пільгова амортизація для фірм, визначених як інноваційні;

3. Інші правові, інфраструктурні, економічні та політичні інструменти підтримки інновацій:

- удосконалення законодавства про авторське право, патентних відносин;
- введення системи сертифікації та стандартів, що заохочує споживання інноваційних товарів;
- розвиток та підтримка системи освіти в країні: закладів загальної освіти, університетів, спеціальної фахової підготовки, системи

безпосереднього навчання і перекваліфікації робочої сили, курсів профільного тренінгу та менеджменту;

- тимчасовий дозвіл на монополію виробника інноваційних товарів та впровадження інноваційних технологій, або, навпаки, обмеження монопольного становища, що зменшує витрати становлення нових виробників товарів чи послуг;

- створення державної інформаційної інфраструктури, розширення доступу до інформаційних мережах та банків даних, бібліотек;

- надання державних замовлень підприємствам для гарантування компенсації витрат на фінансування інновації;

- здійснення державного регулювання інтересів українських виробників інноваційної продукції на міжнародному рівні, застосування відповідного торговельного режиму та регулювання валютних курсів.

Здійснюючи політику регулювання і стимулювання інноваційного розвитку, держава змушена постійно розв'язати проблему балансу розподілу суспільних ресурсів. Вкладаючи кошти в стимулювання споживчого попиту, суспільного відволікає їх від інвестиційного і інноваційного напрямів. Рішення про концентрацію коштів на реалізацію інноваційних проектів, в свою чергу, веде до відносного зменшення обсягів споживання та поточного виробництва й інвестування. Таким чином, вкладаючи кошти в інновації, суспільство закладає основи довгострокової стратегії формування внутрішнього ринку товарів споживчого та виробничого призначення.

Таким чином, інноваційний розвиток можна охарактеризувати як процес структурного вдосконалення національної економіки, який досягається переважно за рахунок практичного використання нових знань для зростання обсягів суспільного виробництва, підвищення якості суспільного продукту, зміцнення національної конкурентоспроможності та прискорення соціального прогресу в суспільстві. На державному рівні має бути модернізована система прямої підтримки інноваційних процесів за допомогою механізмів податкової і грошової – кредитної політики.

Регулювання державою умов інноваційної діяльності повинно здійснюватися зі вжиттям таких заходів: створення відповідних систем оподаткування, дотацій та емісії цінних паперів, а також кредитування, затвердження певних норм та стандартів, антимонопольних заходів та інвестиційної політики держави.

Можна зробити такі висновки, що стимулювання інноваційного розвитку не повинно бути обмеженим точковим стимулюванням вибраних тем розробок, а повинно бути спрямовано на створення умов для масового пошуку результативних шляхів технологічних змін і швидкої підтримки позитивних знахідок. Головним завданням інноваційної політики держави є забезпечення збалансованої взаємодії наукового, технологічного і виробничого потенціалів, розробка та впровадження механізму активізації інноваційної діяльності суб'єктів підприємства, поширення інновацій в усіх сферах національної економіки. Перспективними напрямками подальших досліджень щодо підтримки активізації інноваційної діяльності суб'єктів підприємства є обґрунтування підходів до оптимізації організаційного механізму її здійснення, удосконалення інструментів державного регулювання інноваційної діяльності та розробка додаткових стимулюючих заходів активізації інноваційного розвитку суб'єктів підприємства.

Держава повинна надати підтримку суб'єктів підприємницької діяльності для того, щоб вони могли реалізовувати свої права у повному обсязі. Але не завжди держава підтримує всі напрямки підприємницької діяльності. В сучасний період все більше уваги привертають до себе інноваційні технології, які теж у своїй діяльності використовують підприємці. Тому доцільно буде розробити державну підтримку з увагою на те, що будь-яка діяльність підприємця повинна бути підтриманню з боку держави.

Державна підтримка повинна надаватися і охоплювати всіх підприємців, незалежно від напрямку їх діяльності та доходу. Високий рівень підтримки забезпечить перш за все високі показники прибутку суб'єктів

підприємницької діяльності, а це в свою чергу зумовить великі обсяги надходжень до бюджету країни.

2.2. Механізм правового забезпечення державою конституційного права людини і громадянина на підприємницьку діяльність.

У конституційно-правовій науці немає усталеного визначення механізму забезпечення прав і свобод людини і громадянина. Зазначається, що термін «забезпечення прав і свобод людини» неоднозначно було роз'яснено, що зумовлено незграбністю радянської правової науки. В літературі термін «забезпечення» застосовується досить часто, але його чіткого визначення у ній немає. Наприклад, «Юридична енциклопедія» не дає визначення забезпечення прав і свобод людини, у ній лише роз'яснюються терміни «забезпечення виконання зобов'язань», «забезпечення доказів» та «забезпечення позову». [61]

У «Великому енциклопедичному юридичному словнику» немає цього поняття взагалі. Варто звернутися до тлумачення терміна «забезпечити». Це слово означає надання (постачання) чогось кимось у достатній кількості, створення усіх необхідних умов для здійснення чого-небудь; гарантувати щось; захищати, охороняти кого – не будь, що - не будь [62].

К. Степаненко стверджує, що «забезпечення конституційних прав і свобод людини та громадянина - це система їх гарантування з боку державних інститутів, яка функціонує у правовому режимі і до якої входять такі елементи, як компетенція, охорона, захист, а також створення необхідних умов для реальної реалізації людиною своїх прав і свобод» [63].

А. Олійник визнає, що «забезпечення конституційних свобод і недоторканності людини та громадянина в Україні - це створення сприятливих умов для їх здійснення, охорона, захист суб'єктивних свобод від правопорушення, відновлення порушеного права компетентними державними органами чи органами місцевого самоврядування, їх посадовими або службовими особами та об'єднаннями громадян шляхом здійснення матеріальних і процесуальних юридичних засобів». У наведених визначеннях

акцентується увага на важливій ролі держави у забезпеченні прав і свобод особи. [64].

С. Бобровник вважає, що «роль держави у забезпеченні прав і свобод людини пов'язується з аналізом проблем: правового статусу людини; міжнародно-правових стандартів прав людини; гарантій як важливого засобу захисту прав і свобод людини; механізму соціально-правового захисту прав людини; юридичної відповідальності як важливого засобу гарантування суб'єктивних прав» [65].

Про первісну роль держави у забезпеченні прав і свобод людини свідчать норми, що закріплені у нормативно-правових актах. Так, у ст. 3 Конституції України зафіксовано, що «утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави», у ч. 2 ст. 2 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права від 16.12.1966 р., ратифікованого Україною 19.10.1973 р., записано: «Кожна держава - сторона нього Пакту зобов'язується поважати і забезпечувати всім особам, які знаходяться в межах її території та під її юрисдикцією, права, що визнаються в цьому Пакті, без будь-якого розрізнення щодо раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних та інших переконань, національного чи соціального походження, майнового стану, народження чи іншої обставини» [66].

На думку Ю. М. Тодики, використання категорії «механізм» в юриспруденції пов'язано з усвідомленням того, що недостатньо мати матеріальні норми, розвинену систему законодавства, а потрібні чіткі механізми їх втілення в життя, що повною мірою стосується і конституційно-правової сфери [67].

Отже, забезпеченню прав і свобод особи притаманні такі характеристики як системність, структурність, що є підтвердженням того, що це складний механізм. Категорію «механізм» визначають як внутрішню будову, систему чого-небудь, сукупність станів і процесів, з яких складається певне фізичне, хімічне та інше явище. При цьому кожний механізм - це

високоорганізована, цілісна, об'єктивно та суб'єктивно єдина система, яка має свою структуру, тобто внутрішню конструкцію.

У правничій літературі розрізняються поняття «механізм забезпечення», «механізм реалізації», «механізм охорони» і «механізм захисту» прав і свобод людини і громадянина, однак немає єдності думок щодо їх розмежування. Вбачається доцільним погодитись з думкою О. О. Лукашової про те, що найбільш загальною є категорія «механізм забезпечення» прав і свобод особи, яку слід поділяти на три підсистеми: механізм реалізації, охорони і захисту [68].

На підтвердження цієї тези діють наступні загальноприйняті визначення, згідно яким «реалізація прав і свобод особи» - це безпосереднє їх втілення у життя; «охорона прав і свобод особи» - це профілактичні заходи для попередження їх порушень; «захист прав і свобод особи» - це заходи, спрямовані на відновлення порушених прав. Механізм забезпечення прав і свобод узагальнює всі ці поняття. Виходячи з цього, вони є його складовими елементами. Зовсім протилежну думку, наприклад, має О.О. Чуб, яка узагальнюючим терміном з перелічених називає «механізм реалізації прав особи». Згідно її міркуванням, він характеризує втілення нормативних приписів про права в живу тканину правовідносин, у суспільну діяльність; реалізація прав включає і їх гарантування, забезпечення (створення умов для їх реалізації), охорону і в необхідних випадках захист [69].

На підставі наявності різних поглядів у юридичній літературі на співвідношення понять «забезпечення», «реалізація», «охорона» і «захист» прав і свобод людини і громадянина проблемним є з'ясування змісту механізму забезпечення прав і свобод особи. Близькою до нашого розуміння є думка Бойцун А. згідно якої конституційно-правовий механізм забезпечення прав людини і громадянина можна визначити як єдину систему взаємодіючих конституційно-правових засобів, з допомогою яких держава здійснює юридичний вплив на правовідносини між суб'єктами права у цілях

визнання, дотримання та реалізації основних прав людини і громадянина [70].

Однак і це визначення не можна вважати повним та абсолютним, оскільки у ньому не розкриваються у належній мірі складові елементи досліджуваного механізму. Доцільним вбачається для з'ясування змісту механізму забезпечення прав людини і громадянина, у першу чергу, визначити сутність його складових - механізмів реалізації, охорони і захисту прав і свобод людини і громадянина. Так, механізм реалізації прав особи включає заходи, спроможні створити умови для здійснення прав і свобод людини і громадянина. Це фактичне втілення прав у соціальних, суспільних відносинах. Даний механізм здійснюється у формі використання, виконання, дотримання та застосування прав і свобод. Механізм охорони прав особи - це заснована на правових нормах діяльність компетентних органів, спрямована на усунення перешкод у реалізації особами своїх прав і свобод, боротьбу з невиконанням обов'язків і зловживанням правами для забезпечення нормальної реалізації прав і свобод. Цей механізм здійснюється у формі профілактики, попередження, недопущення можливих порушень прав.

Дія механізму захисту прав особи має місце у випадку їх порушення. Він включає заходи, що призводять до відновлення порушених прав неправомірними діями і відповідальності особи, яка вчинила ці правопорушення. Без можливості захисту прав охорона прав буде неповною. Захист - це найдійовіша охорона, другий її ступінь. На думку М.Д. Савенко, основу механізму забезпечення прав і свобод людини і громадянина становлять правові принципи, норми, а також умови і вимоги діяльності органів влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, громадян, які в сукупності забезпечують реалізацію, охорону і захист прав та свобод особи [71].

Серед науковців-конституціоналістів затвердилась думка про те, що це система взаємопов'язаних конституційних норм, які закріплюють основні права та свободи осіб і встановлюють гарантії їх реалізації, а також систему

органів державної влади, місцевого самоврядування, інших інституцій держави, завдяки яким реалізуються, охороняються і захищаються основні права та свободи осіб. Отже, з огляду на це, основу механізму забезпечення прав людини і громадянина доцільно поділити на: нормативну (сукупність правових норм) та інституційну (структура та діяльність відповідних органів державної влади, місцевого самоврядування та інших інституцій держави). Нормативну основу механізму забезпечення конституційних прав людини і громадянина складають конституційні норми та конкретизуючі норми поточного законодавства, за допомогою яких здійснюється закріплення загальних, формально визначених правил поведінки, які покликані забезпечити єдиний порядок та стабільність регулювання суспільних відносин у сфері забезпечення права людини шляхом створення, зміни чи відміни правових норм, визначення сфери їх дії та кола учасників.

Суть нормативної основи механізму забезпечення права людини і громадянина визначається тим, що саме вона дає цьому механізму правове життя, наділяючи його відповідними юридичними формами. Інституційна основа включає діяльність органів державної влади, місцевого самоврядування, інших інституцій держави, які за допомогою своїх владних повноважень забезпечують реалізацію, охорону та захист прав осіб. Нормативну та інституційну основу механізму забезпечення прав і свобод людини і громадянина можна назвати своєрідними юридичними гарантіями прав і свобод людини і громадянина під якими розуміється надання державою формальної (юридичної) загальнообов'язковості тим умовам, які встановлюються в Конституції та нормах діючого законодавства та необхідні для того, щоб кожна людина могла скористатися своїми конституційними правами і свободами. Їх метою є реальне забезпечення правовими засобами - нормами та діяльністю органів держави - максимального здійснення, охорони та захисту конституційних прав і свобод осіб. Отже, в узагальненому розумінні механізм забезпечення прав і свобод людини і громадянина - це сталий, необхідний і об'єктивний взаємозв'язок всіх заходів, що

санкціонуються державою за допомогою правових норм та зобов'язальних суб'єктів державної влади. Конкретизуючи, під механізмом забезпечення права і свобод людини і громадянина слід розуміти систему засобів і чинників, за допомогою яких здійснюється реалізація прав і свобод особи та їх охорона відповідними зобов'язаними суб'єктами державної влади, а у разі порушення - їх захист та відновлення.

Виходячи з цього, можна дійти висновку, що структурними елементами механізму забезпечення права на підприємницьку діяльність, які складають його зміст, є: механізм реалізації права на підприємницьку діяльність (юридичні факти, що є підставою виникнення права на підприємницьку діяльність; суб'єкти: з однієї сторони - фізичні та юридичні особи, а з іншої - органи державної влади та місцевого самоврядування; норми права, функціональним призначенням яких є регулювання суспільних відносин, пов'язаних з реалізацією права на підприємницьку діяльність); механізм охорони права на підприємницьку діяльність (суб'єкти - органи державної влади, місцевого самоврядування, інші інституції держави та нормативно-правові акти); механізм захисту права на підприємницьку діяльність (органи державної (судової) влади та нормативно-правові акти).

Таким чином, механізм забезпечення права на підприємницьку діяльність можна охарактеризувати як взаємоузгоджену та взаємопов'язану систему засобів, заснованих на нормах Конституції та чинного законодавства, за допомогою яких, при дотриманні відповідних умов, здійснюється реалізація права на підприємницьку діяльність та його охорона відповідними зобов'язаними суб'єктами, а у разі порушення - його захист та відновлення. Дієвим інструментом сприяння ефективному розвитку малого та середнього підприємництва є інфраструктура його підтримки - своєрідна опорно-рухливою система, завдяки якій формується конкретне організаційно-економічне середовище для сприяння підприємницькій діяльності та швидкій адаптації суб'єктів малого підприємництва до ринкових умов.

Найголовніша функція такої інфраструктури - створення умов для ефективного здійснення підприємницької діяльності суб'єктів господарювання, подолання труднощів та вирішення проблем, пов'язаних з відсутністю знань, досвіду з питань ведення бізнесу, доступу до кредитів та необхідної інформації, сприяння створенню нових робочих місць, подолання диспропорцій в економічному розвитку регіонів, збільшення експортної спроможності малих підприємств, зростання виробництва та його структурна перебудова, спрощення доступу малого підприємництва до сучасних інноваційних технологій. У Законі України «Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні» одним з ключових напрямків державної підтримки передбачено формування інфраструктури розвитку малого підприємництва. [72].

Відповідно до зазначеного закону на сучасному етапі державна політика щодо розвитку окремих елементів інфраструктури підтримки малого підприємництва спрямована на:

- створення економіко-правових умов для формування інфраструктури інноваційного розвитку малого підприємництва та удосконалення законодавства в інноваційній сфері відповідно до норм і стандартів ЄС;
- розробку додаткових стимулів для розвитку суб'єктів малого та середнього підприємництва з інноваційним спрямуванням діяльності;
- удосконалення й спрощення процедур експертизи і реєстрації інноваційних структур та їх проектів;
- забезпечення контролю за якістю та асортиментом послуг, що надаються окремими інноваційними структурами згідно з потребами підприємців, максимальне їх наближення до суб'єктів малого підприємництва;
- оптимізацію співвідношення розвитку малого підприємництва та інноваційної інфраструктури його підтримки;
- розробку та затвердження регіональних інноваційних стратегій та програм розвитку регіональних технопарків;

- створення венчурних та інноваційних фондів;
- впровадження досягнень науково-технічного прогресу;
- розвиток інфраструктури підтримки малого інноваційного бізнесу.

Реалізація державної політики розвитку інфраструктури інноваційного малого підприємництва через заходи державних і регіональних програм дає змогу сконцентрувати ресурси для підтримки найважливіших сфер функціонування малого підприємництва, що відповідають державним і регіональним інтересам.

В рамках реалізації заходів Національної та регіональних програм розвитку малого підприємництва постійно розширюється і удосконалюється мережа об'єктів інфраструктури з надання різноманітних консультативно - інформаційних, фінансових, ресурсних, маркетингових та кадрових послуг, що відповідають сучасним потребам підприємців.

На розвиток інноваційної інфраструктури підтримки малого підприємництва також спрямована, (яка є чинною сьогодні) Державна цільова економічна програма «Створення в Україні інноваційної інфраструктури на 2009-2013 роки». Нинішній етап формування мережі об'єктів інфраструктури демонструє їх кількісне зростання в регіонах України, перш за все, за рахунок створення бізнес-інкубаторів, бізнес-центрів, особливо інноваційних, небанківських фінансово-кредитних установ та лізингових центрів, центрів трансферу технологій тощо. [73]

Бізнес-центри країни «вирощують підприємців нової формації» та надають суб'єктам підприємництва і особам, що бажають займатися власним бізнесом, інформаційні, консалтингові, маркетингові, тренінгові та інші види послуг. Набір послуг в різних бізнес-центрах різний, а їх спектр залежить від потреб потенційних споживачів послуг кожного регіону.

Серед послуг, які використовують суб'єкти господарювання через бізнес-центри, найбільшим попитом користуються такі як: підготовка бізнес-планів, експертна оцінка нерухомості, тренінги, проведення курсів з навчання користуванню програмними продуктами ведення бухгалтерського

обліку, підготовка спеціалістів з ведення бізнесу в різних сферах тощо. Інноваційний пульс економіки зумовлює формування мережі таких спеціалізованих установ як технологічні парки. Тенденція щодо кількісного зростання зареєстрованих технопарків країни є помітною (з 9 до 40 одиниці), але недостатньою, оскільки лише 16 з них фактично діючі. Найбільша кількість технопарків зареєстрована в столиці - 7. В обласних центрах (Дніпрі, Львові, Харкові, Херсоні) діють по 1-2 технопарки.

Це технопарки, що діють відповідно до Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», яким визначені правові та економічні засади запровадження та функціонування спеціального режиму інноваційної діяльності.

Особливості етапу інтеграційного розвитку держави обумовлюють підвищення ефективності діяльності таких установ, які зарекомендували себе як реальний провідник інноваційних ідей від науково-технічного відкриття до виробництва продукції, просування конкурентоспроможної продукції на міжнародний ринок.

Останнім часом в Україні дещо збільшилась кількість інноваційних фондів і компаній (всього 732 одиниці). Таке зростання зумовлено, перш за все, приведенням законодавства у сфері інноваційного розвитку до норм і стандартів ЄС.

Однак, майже 67% всіх інноваційних фондів і компаній країни функціонує у місті Києві та Вінницькій області. В більшості областей створено лише по 1 або 2 таких заклади.

Серед активно діючих інноваційних фондів варто виділити заснований Вінницькою обласною радою місцевий інноваційний фонд, який в середньому фінансує 3-5 інноваційних проектів малих підприємств щорічно.

Успішне ведення бізнесу, особливо на його початковому етапі, неможливе без вчасного та повного отримання суб'єктами підприємницької діяльності інформаційно-консультативної допомоги. Підвищенню поінформованості підприємців регіонів України з різних аспектів їх

діяльності сприяє мережа інформаційно-консультативних установ. Їх кількість на сьогодні становить 3233 установи.

Послуги цих установ найрізноманітніші: від підготовки бізнес-планів, проведення виставок, захисту та представлення інтересів членів асоціацій, проведення семінарів та тренінгів із загальних та спеціальних питань, сприяння розвитку фермерського руху, консультаційних та юридичних послуг, захисту прав підприємців та роботодавців, координації господарської діяльності, пошуку ділових партнерів, розвитку конструктивного партнерства з органами влади до навчань з питань розробки регуляторних актів.

У підтримці малого бізнесу зросла роль громадських організацій підприємців. Багато організацій та об'єднань підприємців налагодили партнерські контакти з регіональними і місцевими органами виконавчої влади; ними проводяться спільні заходи, семінари, «круглі столи» та зустрічі з питань подальшого розвитку підприємництва в нових умовах роботи економіки. Спільно з громадськими об'єднаннями підприємців в Україні організовані і діють громадські приймальні, працюють телефони довіри та «гарячі лінії».

Однією із ефективних інноваційних структур, яка здатна стійко генерувати новинки технологій, ноу-хау, відкриття є інноваційні промислові кластери.

В той же час, незважаючи на свою досить широку різноманітність та значні кількісні показники, існуюча в Україні мережа інфраструктури через законодавчу неврегульованість питань щодо визначення, класифікації та порядку створення об'єктів інфраструктури, відсутність державної фінансової підтримки та відповідної матеріально-технічної бази перетворюється на мережу звичайних комерційних структур, що надають послуги на платній основі, або ж терміново перебуває в ранній стадії становлення. Надзвичайно мала підтримка з боку держави не дозволяє їй ефективно працювати, належним чином розв'язувати державні, регіональні,

соціальні та інші проблеми малого підприємництва, а тим більше, використовувати інформаційно-комунікативні технології, що суттєво впливає на результативність роботи. Одним з основних рушійних факторів розвитку підприємницької діяльності є її фінансове забезпечення.

За даними регіонів фінансово-кредитну підтримку малого підприємництва в Україні здійснюють 184 банки, філійна мережа яких складається з 1314 діючих філій; 277 фондів підтримки підприємництва; 2526 небанківських фінансово-кредитних установ, в т. ч. 1884 кредитних спілок.

На сьогодні українські банки, що впроваджують програми кредитування Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР) і Німецько-Українського фонду (НУФ), є одним з найпотужніших джерел кредитування малого бізнесу. Зокрема, в Програмі мікrokредитування ЄБРР беруть участь банки «Аваль», «Приватбанк», «Ощадбанк», «Укресімбанк» та ін.

Запроваджуючи все нові схеми кредитування малого і середнього бізнесу, намагаються не відставати від цього процесу і інші вітчизняні банки за рахунок власних коштів.

Широкого розповсюдження нині набув також механізм кредитування малого бізнесу через кредитні спілки. Це неприбуткові громадські організації, що діють на кооперативних засадах з метою соціального захисту своїх членів шляхом здійснення взаємokредитування за рахунок їх акумульованих заощаджень.

Кредитна спілка створюється і діє, в першу чергу, для забезпечення можливості членам спілки отримати кредит на прийнятних для них умовах. Відсотки, отримані спілкою за кредитами, складають її дохід, який надалі направляється на формування фондів та нарахування відсотків на вклади членів спілки.

Процентні ставки у таких спілках вищі, ніж відсотки за використання банківських кредитів, проте цей механізм дозволяє отримати кредити досить малого розміру, що складно у випадку кредитування в комерційних банках.

Альтернативою мікрокредитування на сьогодні є лізинг, в тому числі фінансовий лізинг. Тобто, якщо підприємцю необхідно отримати кредит для закупівлі транспортних засобів, обладнання та устаткування тощо, він має можливість використати механізм лізингу. Тут необхідно зауважити, що лізингові платежі іноді вищі, ніж відсотки за використання банківського кредиту, разом з тим, цей механізм дає можливість отримати необхідний предмет без наявності застави.

Проте виділення коштів державного та місцевих бюджетів для розбудови його фінансово-кредитної інфраструктури відбувається в Україні обмежених обсягах та нерегулярно. Діюча на сьогодні податкова система внаслідок нестабільності законодавства перешкоджає зусиллям суб'єктів підприємництва у розвитку виробництва і підвищенні ефективності їх діяльності.

Нестабільність податкового законодавства зумовлена численними доповненнями та змінами існуючих нормативно-правових актів, зокрема, в частині порядку сплати податків, зборів й обов'язкових платежів, що приймаються відповідно до поточних потреб у фінансуванні дохідної частини бюджету. Це призводить до ускладнення та заплутаності у здійсненні розрахунків зі сплати податкових платежів. За таких умов суб'єкти малого підприємництва знаходяться в критичному становищі - більшість з них не в змозі відстежити всі зміни, а тому не знають, що саме, коли і за яким порядком повинні платити.

Одним з небагатьох здобутків вітчизняної податкової політики, саме з точки зору виконання нею стимулюючої функції, стало запровадження спрощених режимів оподаткування.

Метою запровадження спрощених режимів оподаткування було зниження податкового навантаження, спрощення механізму адміністрування та сплати податків, спроба подолання тіньової економіки, створення нових робочих місць, що дало змогу багатьом українцям відчувати перспективу економічної незалежності і досягти певного рівня самозабезпечення.

Кожен із зазначених режимів має свої особливості, спрямовані на відповідну категорію суб'єктів оподаткування, та дає можливість таким суб'єктам добровільно обирати спосіб оподаткування: за загальною або за спрощеною системами.

Перш за все, ці режими спрямовані на перегулювання системи податкового обліку та звітності, яка на сьогодні є вкрай обтяжливою для суб'єктів підприємницької діяльності. Слід також зазначити, що жоден з режимів не надає пільг за обсягами податкових вилучень, а спрямований на створення прозорих та простих процедур стягнення податків, зменшення надмірного податкового адміністрування.

Використання спеціальних режимів оподаткування забезпечує динамічне створення робочих місць, швидке реагування на зміни ринку праці та поглинання надлишків робочої сили .

На сьогоднішній день, існує ряд конституційних норм, котрі визначають правові принципи і правовий статус людини і громадянина та є юридичними гарантіями його прав і свобод, сюди відносяться: принцип вільності і рівності людей у своїй гідності та правах, принцип невідчужуваності й непорушності прав і свобод людини, принцип невичерпності прав і свобод людини і громадянина, принцип гарантованості і довічності прав та свобод, принцип рівності конституційних прав і свобод громадян та їх рівності перед законом принцип права на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади. На жаль, поки що ці норми виконуються не в повній мірі.

В зв'язку з відзначеним, слід звернути увагу на пропозиції виокремити ще один тип прав і свобод - право на захист і охорону вказаних прав.

Як відомо, нормативно – правові засоби можна поділити на три групи: по - перше, юридичні засоби, які забезпечують безпосередню реалізацію прав та свобод особи; по-друге – засоби, які забезпечують їхню охорону, та, по-третє, юридичні гарантії, які надають засоби для захисту порушених прав і свобод.

2.3 Повнота адміністративно-правового регулювання як складова механізму забезпечення прав і свобод людини

Основним елементом механізму адміністративно - правового регулювання суспільних відносин є норми адміністративного права, за допомогою яких встановлюються адміністративно-правові відносини, організується їх використання, дотримання, виконання та застосування з метою забезпечення прав громадян та інших суб'єктів адміністративно-правових відносин. Певні види прав забезпечуються шляхом надання державних соціальних або управлінських послуг громадянам та іншим особам, які на законних підставах перебувають на території нашої держави. Враховуючи необхідність таких процедур надання послуг у відносинах громадянина з виконавчою владою, розробники Концепції адміністративної реформи вже з 1997 р. усвідомлювали необхідність запровадження адміністративно- правового інституту державної управлінської послуги. У цьому документі зазначено, що нині в Україні запроваджується нова ідеологія функціонування виконавчої влади і місцевого самоврядування як діяльності щодо забезпечення реалізації прав і свобод громадян, надання державних та громадських послуг. Виконавча влада при здійсненні призначення демократичної, соціальної правової держави створює умови для реалізації прав і свобод громадян, а також надання їм широкого кола державних, зокрема управлінських, послуг. Держава цілеспрямовано мінімізує своє втручання у життєзабезпечення громадян і бере на себе лише ті послуги, які має змогу гарантувати в цей період розвитку суспільства і які неможливо знайти на ринку послуг. Вона постійно прагне дерегулювання, тобто передачі своїх функцій механізмам ринкової саморегуляції і недержавним інституціям. У Концепції адміністративної реформи вже були закладені основні підвалини щодо діяльності органів виконавчої влади у спілкуванні із громадянами на основі надання державних управлінських послуг: надання послуг з боку виконавчої влади має бути спрямовано на задоволення потреб

особи і суспільства. Тому слід визначити перелік відповідних послуг, потрібних громадянам, а також критерії оцінки якості та ефективності їх надання. У Концепції також зазначається, що управлінські послуги можуть бути платними тільки у випадку, коли громадянин має вибір - користуватися цією послугою чи ні; вони мають надаватися насамперед на низових рівнях структури виконавчої влади, що забезпечить їх наближення до споживачів. У деяких випадках надання послуг на більш високому структурному рівні може бути обумовлене потребами економіки чи вимогами до якості надання послуги [74].

Забезпечення необхідних умов для реалізації різноманітних суб'єктивних прав громадян є частиною предмета адміністративного права. [75].

Дослідження щодо регулювання надання державних управлінських послуг можна продовжувати, оскільки у названій Концепції тільки розпочато вивчення цього питання. Думається, що серед підвалин для більш ефективного надання управлінської послуги необхідно виявлення загальних, особливих і спеціальних закономірностей їх змісту. Загальні вимоги звернень за управлінськими послугами нині визначені у Законі України "Про звернення громадян", [12] який щоправда більшою мірою призначений для забезпечення не особистих прав і свобод людини та громадянина, а суспільних інтересів, адже у преамбулі цього нормативно-правового акта як предмет його регулювання визначаються питання практичної реалізації громадянами України наданого їм Конституцією України права вносити в органи державної влади, об'єднання громадян відповідно до їх статуту пропозиції про поліпшення їх діяльності, викривати недоліки в роботі, оскаржувати дії посадових осіб, державних і громадських органів. Закон забезпечує громадянам України можливості для участі в управлінні державними і громадськими справами для впливу на поліпшення роботи органів державної влади і місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, для відстоювання своїх прав і

законних інтересів та відновлення їх у разі порушення. Крім того, законодавець передбачив ідентичні процедури звернення незалежно від виду адресата звернення.

Ст. 1 Закону закріпила за громадянами України право звертатися до органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, засобів масової інформації, посадових осіб відповідно до їх функціональних обов'язків із зауваженнями, скаргами та пропозиціями, що стосуються їх статутної діяльності, заявою або клопотанням щодо реалізації своїх соціально-економічних, політичних та особистих прав і законних інтересів та скаргою про їх порушення. Особи, які не є громадянами України і законно знаходяться на її території, мають право на подання звернення, як і громадяни України, якщо інше не передбачено міжнародними договорами. Як бачимо у змісті цієї статті перемішано види звернень громадян України і інстанції, до яких вони звертаються. [12]

Тому І.П. Голосніченко та М.Ф. Стахурський зазначали, що зміна політичної і соціально - економічної ситуації у державі вплинула і на відносини адміністративно-правового забезпечення прав і свобод громадян. Громадяни України та іноземці в нашій країні мають значно більше прав і свобод, ніж за часів тоталітарної держави, але без адміністративно-процесуального забезпечення більшість з цих прав не може бути реалізовано. Закон України "Про звернення громадян" не може вже задовольнити адміністративно-правове регулювання процесу прийняття, розгляду заяв, прийняття рішень щодо них, оскільки не тільки поверхнево регулює процесуальні відносини, а й має зовсім інше призначення [76].

З цією метою в Україні розроблено проект Адміністративно - процедурного кодексу, який було передано до Верховної Ради України, що відхилила його ще в першому читанні, мабуть через недооцінку основною масою народних депутатів України актуальності цього питання і нерозуміння необхідності адміністративно-забезпечувальних норм для реалізації прав

громадян на різноманітні послуги. Такий кодифікований нормативний акт потрібен для забезпечення загальних вимог щодо надання державних управлінських послуг, про що йдеться у різноманітних офіційних виступах Президента України [77].

Адміністративне право також має регулювати порядок надання управлінської послуги. Наприклад, процедури надання управлінських послуг щодо ліцензування певного виду діяльності потрібно забезпечити спеціальним правовим регулюванням. Адже кожне з них має враховувати певні ліцензійні умови, орган ліцензування, порядок здійснення нагляду за суб'єктом господарської діяльності, який здійснює підприємницьку діяльність на ліцензійних умовах тощо.

Отже, можна зазначити, що без адміністративно - правового регулювання часом громадянам неможливо реалізувати права і свободи, закріплені в Конституції України.

Визначення державної управлінської послуги вже наведено у деяких юридичних літературних джерелах. Центр політико-правових реформ ввів у законопроект - ні роботи поняття управлінських послуг: “Управлінські (адміністративні) послуги - це передбачена законом розпорядча діяльність управлінських органів, що здійснюється за ініціативою фізичних та юридичних осіб і спрямована на реалізацію їх прав і свобод та законних інтересів” [78], а також запропонував визначити в Адміністративно - процедурному кодексі України порядок їх надання. Автори посібника “Адміністративний процес” дали більш точне визначення поняття, враховуючи, що розпорядча діяльність не може бути послугою: “Управлінська послуга - це створення організаційних умов для реалізації свого права громадянином або іншим суб'єктом адміністративно-правових відносин. Не всяка розпорядча діяльність, навіть спрямована на реалізацію прав і свобод громадян, є послугою” [77].

Призначення всієї діяльності органів виконавчої влади, їх посадових і службових осіб - це забезпечення прав і свобод громадян та інших осіб.

Законодавством прямо передбачається управлінська послуга і ціла низка організаційно-процедурних дій щодо створення умов для реалізації прав громадян або їх законних інтересів. Правове регулювання надання управлінських послуг полягає у встановленні порядку звернення за послугою, інформування про послуги, подання заяви та вимоги до заявників, визначення строків проваджень, надання управлінських послуг та сам порядок їх надання [77].

В Адміністративно-процедурному кодексі України варто також передбачити порядок закріплення результатів домовленостей між сторонами на основі адміністративного договору між органом виконавчої влади і конкретно фізичною особою. У цьому випадку було б доцільно скористатися (як на це вже вказували І.П. Голосніченко та М.Ф. Стахурський) досвідом правового регулювання Федеративної Республіки Німеччина, де Законом про адміністративну процедуру в редакції від 21 вересня 1998 р. передбачається можливість застосування замість адміністративного акта публічно-правового договору. У параграфах 54-62 цього правового акта розглядається порядок застосування цієї форми державного управління, параграф 55 проголошує, що завдяки публічно-правовому договору через взаємні поступки може бути усунено невизначеність за допомогою мирової угоди (Закон ФРН “Про адміністративну процедуру”). Відповідно до такого договору орган виконавчої влади вчиняє відповідні дії й очікує на адекватну поведінку з боку приватної особи [77].

Реалізація прав і свобод людини та громадянина певною мірою залежить від діяльності державних службовців щодо їх забезпечення. Відповідно, відносини щодо спілкування громадян і державних службовців повинні бути належним чином урегульовані за допомогою норм адміністративного права, але, як зазначалося у Концепції адміністративної реформи, ці відносини в державі врегульовані ще недостатньо. Державна служба деяких органів і їх апаратів врегульована спеціальними законами, наприклад Законом України “Про державну службу” [79].

Однак поведінка державного службовця визначається лише на рівні підзаконного акта, незважаючи на те, що такий документ для прийняття Верховною Радою України вже був запроєктований. Кабінетом Міністрів України було створено робочу групу для розробки проекту Кодексу загальних правил поведінки державного службовця, який фактично розроблено, більше того, він обговорювався експертами Ради Європи. У розвинутих країнах світу такий правовий акт приймається парламентом (див., наприклад, Додаток 5 до Кодексу США (Закон про етику в Уряді, 1978 р.). Крім того, Кодекс загальних правил поведінки державного службовця мав би стати одним із правових актів, що є основою державної служби, а відповідно до п. 12 ст. 92 Конституції України основи державної служби мають регулюватися виключно законами України.

Натомість, Національне агенство України з питань державної служби схвалила загальні правила поведінки етичної поведінки державних службовців, та посадових осіб місцевого самоврядування які були затверджені наказом голови агенції від 5 серпня 2016 р. № 158 Безумовно, за відсутності в Україні іншого нормативно-правового акта, який регулював би етику та поведінку державного службовця, прийнятий нормативний акт відіграє певну регулюючу роль, однак необхідно продовжити роботу над Кодексом загальних правил поведінки державного службовця і прийняттям його Верховною Радою України [80].

Крім того, суб'єкти адміністративно-правових відносин, якими є державні службовці, носії обов'язків щодо забезпечення прав і свобод людини та громадянина мають бути достатньо підготовленими, освіченими.

Важливе значення для забезпечення прав і свобод людини та громадянина в механізмі їх адміністративно - правового забезпечення має встановлення зобов'язань органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, їх посадових осіб. Наскільки б різними не були правовідносини, юридичні обов'язки завжди виражають зобов'язання особи перед іншими, у чийх інтересах встановлюються правовідносини.

Зобов'язання - законна перепона на шляху свавілля, хаосу, неорганізованості, всього деструктивного та того, що заважає нормальному розвитку суспільства [81].

Відповідно до цього в аналізі адміністративно-правового забезпечення реалізації суб'єктивних прав і свобод особи привертає увагу обов'язок державних органів здійснювати цю діяльність, охороняти інтереси і потреби громадян. Прямим обов'язком усіх державних органів, громадських об'єднань, політичних партій та інших організацій є повне забезпечення умов активної та повної реалізації прав і свобод громадян, охорона особи від будь-яких посягань на неї, негайне відновлення порушених прав.

Тому першими, зокрема й адміністративно-правовими, нормами встановлений порядок, відповідно до якого всім правам громадян України відповідає зобов'язання органів державного управління, виконавчої влади, місцевого самоврядування, їх посадових осіб, службовців виконувати законні вимоги громадянина.

В умовах демократичного суспільства держава виступає основною інституцією, яка забезпечує права і свободи громадян, що передбачає морально-політичний і правовий обов'язок держави перед людиною, відповідно до якого держава ставить свої завдання забезпечення свободи особи. У зв'язку з цим апарат органів державної влади, посадові особи, політичні партії, рухи, громадські організації покликані захищати інтереси особи, піклуватися про задоволення її потреб, захищати громадян від свавілля і зловживань. Зусилля, спрямовані на забезпечення свободи самореалізації громадян у сфері управління економікою в ринкових умовах, задоволення їх соціальних, духовних потреб, захист прав та інтересів громадян, є проявом обов'язку держави перед кожним громадянином України.

Це положення зведено у конституційний принцип і зафіксовано в багатьох правових актах. Так, відповідно до ст. 102 Конституції України "Президент є гарантом прав і свобод людини і громадянина". Визначаючи

правове становище Кабінету Міністрів України, Конституція України в п. 2 ст. 116 покладає на нього разом з іншими обов'язок “вживати заходи щодо забезпечення прав і свобод людини і громадянина”. На місцеві державні адміністрації також покладається обов'язок забезпечення законності і правопорядку, дотримання прав і свобод громадян, виконання державних і регіональних програм соціально-економічного і культурного розвитку, програм охорони навколишнього середовища, а в місцях компактного проживання корінних народів і національних меншин - програм їх національно - культурного розвитку.

Право громадян об'єднуватися в територіальні громади, самостійно або під контролем органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення врегульовано Законом України “Про місцеве самоврядування” відповідно до якого органи місцевого місцевого самоврядування (сільські, селищні, міські ради) діють в інтересах мешканців населених пунктів та мають зобов'язання щодо забезпечення їх прав і свобод.

Засоби, що використовують органи самоврядування (сільські, селищні міські ради) діють в інтересах мешканців населених пунктів та мають зобов'язання щодо забезпечення їх прав і свобод. [82],

Ці обов'язки також чітко визначаються Законом України “Про службу в органах місцевого самоврядування”. Так, у ст. 8 закріплено обов'язки посадових осіб дотримуватися прав і свобод людини та громадянина, з повагою ставитися до громадян та їх звернень до органів місцевого самоврядування, піклуватись про високий рівень культури, поведінки, авторитету органів і посадових осіб місцевого самоврядування. [83]

Широкими повноваженнями у сфері забезпечення прав і свобод громадян володіє вищий орган у системі виконавчої влади - Кабінет Міністрів України. Як демократичний уряд, сформований на коаліційній основі, він зобов'язаний розробляти та реалізовувати Програму діяльності Кабінету Міністрів, де має відображатися соціальна спрямованість, пріоритет

прав і свобод людини у розвитку ринкових відносин, сфері адміністративно-політичної діяльності, культурній, духовній сфері. Пріоритетом уряду має стати захист прав і свобод людей та гарантована участь кожного громадянина у суспільно-політичному житті. У центрі уваги повинна бути людина, задоволення її культурних, духовних та освітніх потреб, надання їй якісних медичних послуг, забезпечення реалізації демократичних прав і свобод.

Виконання конституційного обов'язку із забезпечення прав і свобод громадян Кабінет Міністрів України здійснює значною мірою у процесі керівництва та безпосереднього контролю за роботою міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, місцевих державних адміністрацій, а також шляхом видання спеціально для цих питань постанов і розпоряджень. Аналіз нормативних актів уряду стосовно забезпечення прав і свобод громадян показує, що його діяльність ґрунтується на принципах верховенства права, законності, поділу державної влади, колегіальності, науковості та гласності. Ці принципи є основоположними засадами і технологічними засобами, якими керується Кабінет Міністрів України у процесі реалізації функції демократичної, правової держави.

Конституція України проголошує Україну соціальною державою, що фактично зобов'язує уряд здійснювати політику, спрямовану на забезпечення достатнього рівня життя людини, задоволення основних життєвих потреб усіх соціальних прошарків та груп населення, утвердження у суспільстві соціальної справедливості. Це означає, що соціальна політика, соціальні функції мають бути пов'язані не тільки зі створенням умов для забезпечення громадян роботою, перерозподілом прибутків через державний бюджет, забезпеченням людей прожитковим мінімумом, а й турботою про освіту, культуру, сім'ю та охорону здоров'я, постійним покращенням соціального забезпечення. Соціального спрямування повинна набути вся економічна політика уряду, причому не за рахунок обмеження ринкових відносин та їх основних принципів (економічної свободи, конкуренції, підприємництва,

стимулів до зростання особистого достатку людей), а шляхом створення умов для зростання бюджетних надходжень та їх розподілу на соціальні потреби.

Підвищення ролі соціальних функцій держави стає настільки очевидним та актуальним, що виникає необхідність у регламентації їхньої нової якості та розгляду постійного їх зміцнення як основного принципу діяльності Кабінету Міністрів України. У зв'язку з цим, на нашу думку, доцільно було б внести зміни до ст. 3 Закону України “Про Кабінет Міністрів України”, де йдеться про принципи діяльності уряду. [84]

Враховуючи важливість реалізації цього принципу і необхідність його реального забезпечення, необхідна науково обґрунтована програма соціального розвитку України на довгострокову перспективу за участю всіх органів державної влади і місцевого самоврядування. При Кабінеті Міністрів України слід було б створити орган (комітет, комісію), у функції якого входила б розробка заходів щодо забезпечення гарантій соціальних, економічних, культурних прав громадян та їх реалізації.

З позиції регламентації обов'язків як засобів забезпечення реалізації охорони прав і свобод громадян, адміністративно-правове регулювання діяльності деяких центральних органів виконавчої влади (міністерств, державних комітетів та органів цієї гілки влади зі спеціальним статусом) потребує вдосконалення.

Аналіз, наприклад, норм такого важливого правового акта як Загальне положення про міністерство, інші центральні органи державної виконавчої влади України, свідчить про те, що у його змісті ці обов'язки не мають потрібного відображення ні у зв'язку з реалізацією основних завдань, ні серед заходів, здійснюваних міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади при їх впровадженні. Тому вважаємо за доцільне якнайшвидше переробити цей нормативний акт, зміст якого відображав би вимоги Конституції України про пріоритет прав і свобод людини та громадянина, обов'язки центральних органів виконавчої влади забезпечувати їх реалізацію та охорону, належну організацію особистого прийому

громадян. Крім того, доцільно підняти юридичну силу його норм на рівень норм закону України. Це стосується і деяких інших актів про центральні органи виконавчої влади.

Варто підкреслити актуальність прийнятого (хоч і з великим запізненням) Указу Президента України “Про першочергові заходи щодо забезпечення реалізації та гарантування конституційного права на звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування”, у якому зазначається, що рівень виконання керівниками органів державної влади та органів місцевого самоврядування Закону України “Про звернення громадян” не відповідає сучасним вимогам. Зокрема забезпечення необхідної організації особистого прийому громадян, всебічного об’єктивного і справедливого вирішення порушених ними питань [85].

У всіх випадках суспільного життя суб’єктивним правам громадян у сфері державного управління відповідають юридичні обов’язки органів виконавчої влади забезпечувати реалізацію прав і свобод, охороняти їх від порушень.

Регламентація обов’язків охороняти пов’язані з ними права, забезпечувати належну їх реалізацію є необхідною умовою нової ролі адміністративно-правових норм у регулюванні суспільних обов’язків за участю громадян.

Регулювання поведінки учасників суспільних відносин шляхом визначення їх юридичних обов’язків безпосередньо пов’язано із заборонаю можливих актів поведінки, які суперечать правовим нормам. Останні для того і встановлені, щоб показувати, які діяння відповідають вимогам демократичної, правової соціальної держави, а які суперечать правам і свободам, попереджаються та припиняються апаратом державної влади за допомогою застосування відповідних засобів.

Вся практична діяльність органів виконавчої влади, виконання їх обов’язків щодо забезпечення реалізації захисту прав і свобод громадян

здійснюється державними службовцями, які становлять кадри апарату управління.

Найпродуманіші структури і найсучасніші знаряддя праці не дадуть очікуваних результатів, якщо службові штати будуть неукomплектовані, або ще гірше — укомплектовані працівниками низької кваліфікації”, - пише з цього приводу відомий західний спеціаліст з проблем державного управління Бернар Турне [86].

Система норм, які регулюють роботу з кадрами у сфері аналізованих проблем, порівняно невелика і ще не досить детально розроблена. Основна увага в ній спрямована не стільки на правотворчу роботу, скільки на прийняття організаційних заходів, а також перевірку їх виконання. Разом з тим, останнім часом спостерігається більша активність правової регламентації добору, навчання та виховання державних службовців, кадрів державного апарату. Норми, видані з цією метою, впливають на досліджувані відносини по-різному.

Так, правила, норми адміністративного права визначають соціальну роль державної служби з виконання завдань держави та реалізації її функцій у сфері забезпечення прав і свобод громадян та їх охорони від порушень. Завдання та функції держави, виконання яких покладається на державну службу, впливають із Конституції та законів України. Суть їх полягає у забезпеченні суверенітету, незалежного розвитку України як демократичної соціальної правової держави, де людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю, а права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави (ст. 3 Конституції України).

Аналізуючи соціальну роль, цінність інституту державної служби щодо забезпечення прав і свобод громадян, варто погодитись з думкою авторів роботи “Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики”, які зазначають, що найбільш суспільно значущі серед завдань державної служби у цій сфері є:

- забезпечення кожною людиною вільного розвитку своєї особистості, прав, свобод та їх захисту особистої свободи і недоторканності, права власності й недоторканності житла;

- забезпечення громадянам права участі в управлінні державними справами, у референдумах, вільно обирати і бути обраним до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, рівного доступу до державної служби, а також служби в органах місцевого самоврядування;

- недопущення порушень права громадян мирно збиратися, об'єднуватися у політичні партії та громадські організації;

- забезпечення дії принципу гласності в діяльності державних органів та державних службовців, дотримання законності і дисципліни в системі державної служби;

- забезпечення ефективної роботи державних органів відповідно до їхньої компетенції, належних умов для професійної діяльності державних службовців, їх вірного служіння інтересам людини і держави [87].

У системі соціальних завдань, функцій державної служби із забезпечення прав і свобод людини та громадянина важливе гарантує значення мають також принципи її діяльності.

Принципи державної служби - це основоположні ідеї, які відображають об'єктивні закономірності і визначають напрями реалізації компетенції, завдань і функцій державних службовців, що діють у системі державної влади, і, зокрема, в системі державної служби [88].

У джерелах, які аналізувалися при дослідженні цієї проблеми, як правило, підкреслюється думка про те, що принципи державної служби - суб'єктивне поняття. Вперше вони були сформульовані в Законі України "Про державну службу" із урахуванням конкретного правового досвіду, правової культури, а також рівня наукової розробленості цієї проблеми. Так, у ст. 3 Закону визначається, що державна служба ґрунтується на таких основних принципах:

- служіння народу України;

- демократизму і законності;
- гуманізму і соціальної справедливості;
- пріоритету прав людини і громадянина;
- персональної відповідальності за виконання службових обов'язків і дисципліни;
- дотримання прав і законних інтересів органів місцевого самоврядування;
- дотримання прав підприємств, установ і організацій, об'єднань громадян.

Аналізуючи роль та місце цього інституту, С.А. Дубенко правильно зазначає, що принципи державної служби встановлюють найважливіші закономірності в системі організації і функціонування державної служби. Вони зумовлюють значущість, закономірність і соціальну цінність відносин, які виникають у системі державної служби [89].

Таким чином, набуваючи правового характеру, правової “оболонки”, принципи як суб'єктивна категорія набувають об'єктивного, реального характеру, що посилює їх регулятивні властивості та гарантований вплив. Підкреслимо, що особливу цінність та значущість принципи державної служби як гарантії набувають у відносинах з громадянами у сфері забезпечення реалізації прав і свобод, попередження порушень їх інтересів.

У зв'язку з цим постають питання вдосконалення державної служби, її ролі у сфері забезпечення прав і свобод людини та громадянина.

Актуальним може бути якнайшвидше прийняття оновленого Закону “Про державну службу”, а також Кодексу основних правил поведінки державного службовця.

У майбутньому Кодексі поведінки має бути зазначено, що сприяння у межах службових повноважень утвердженню та забезпеченню прав і свобод людини та громадянина, закріплених Конституцією і законами України, є обов'язком кожного службовця [88].

Тому зміст Кодексу поведінки має відображати пріоритет забезпечення прав і свобод людини у діяльності службовців, усіх осіб державного апарату, бути засобом реалізації вимог Конституції, відповідно до яких громадяни в Україні мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. Ці фундаментальні конституційні положення відображені у змісті ст. 24 аналізованого акту. Невипадково у проекті Кодексу зазначено, що службовець у своїй діяльності зобов'язаний забезпечувати рівність гарантованих Конституцією прав і свобод громадян. Якщо сталися або можуть статися якісь порушення прав і свобод громадян і службовцю стало про це відомо, він зобов'язаний у межах своїх повноважень припинити будь-які спроби порушення чи обмеження прав і свобод громадян [89].

Аналізуючи практичну цінність майбутнього кодексу, варто також підкреслити гарантуюче значення щодо забезпечення прав і свобод громадян основних вимог до поведінки службовців, до яких належать:

- а) дотримання законності у своїй професійній діяльності;
- б) дотримання загальноновизначених у суспільстві морально-етичних вимог поведінки;
- в) недопущення проявів корупції;
- г) добросовісне і професійне виконання своїх службових повноважень;
- д) забезпечення державної та іншої таємниці, що охороняється законом;
- е) сприяння громадянам України у практичній реалізації їхніх прав і свобод [88].

Якнайшвидше прийняття Кодексу поведінки, введення в практику забезпечення реалізації прав і свобод громадян основних вимог до поведінки службовців разом з вимогами моральних норм, за допомогою яких можна оцінити їхню діяльність з позиції таких цінностей, як справедливість, чесність, совість, гідність, людяність, чуйність, відповідальність,

професіоналізм, більшою мірою забезпечити пріоритет прав і свобод людини та громадянина, захист їх від порушень у сфері державного управління.

Варто підкреслити також значення спеціальних актів, норми яких розраховані переважно на регулювання роботи службовців у певних сферах управління, тому таке регулювання впливає на реалізацію, як правило, конкретних прав і свобод людини. У зв'язку з цим, наприклад, можна виділити Основи законодавства України про охорону здоров'я. Кожна людина має природне невід'ємне і непорушне право на охорону здоров'я. Основи визначають правові, організаційні, економічні та соціальні засади охорони здоров'я, регулюють суспільні відносини в цій галузі з метою забезпечення гармонійного розвитку фізичних і духовних сил, високої працездатності і довголітнього активного життя громадян, зниження рівня захворюваності, інвалідності та смертності тощо. Законодавство про охорону здоров'я піднімає авторитет та відповідальність службовців органів охорони здоров'я. У справі охорони здоров'я особливе значення має прийняття присяги лікаря громадянами України, які мають вищу медичну освіту та отримали звання лікаря. Прийняття присяги вимагає від спеціалістів більш відповідального, самовідданого служіння великій справі охорони здоров'я громадян України.

Держава проголошує та забезпечує права і свободи людини та громадянина у сфері освіти. Ст. 53 Конституції України закріпила право громадян на освіту. Повна загальна середня освіта оголошена обов'язковою. Держава взяла на себе обов'язок забезпечувати доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах.

Норми законів України “Про освіту” [26], “Про вищу освіту” [27] проголошують, що Україна визнає освіту пріоритетною сферою соціально-економічного, духовного і культурного розвитку суспільства.

Для реалізації норм цих законів необхідний відповідний механізм, що окреслився в актах Президента України. З метою визначення стратегії та

основних напрямів подальшого розвитку освіти в Україні і забезпечення прав громадян у цій галузі Указом Президента України від 17 квітня 2002 р. затверджено Національну доктрину розвитку освіти [90].

Національна доктрина розвитку освіти визначає систему концептуальних ідей та поглядів, стратегію та основні напрями розвитку освіти у першій чверті XXI ст. Норми аналізованих актів регулюють шляхи відновлення та підвищення рівня роботи у цій галузі. [91].

Складовою комплексу заходів із забезпечення прав та інтересів громадян України у сфері освітніх послуг відповідні правила визначають вдосконалення управління освітою, підбір та підготовку педагогічних і науково-педагогічних працівників, посилення виховної роботи серед педагогічного персоналу, інших службовців сфери освіти у напрямі покращення якості навчання та виховання, підготовки висококваліфікованих сучасних спеціалістів в Україні. З погляду зміцнення педагогічних, науково-педагогічних кадрів, підвищення престижу, іміджу працюючих у цій галузі людей, сфера освітніх послуг заслуговує найбільшої уваги, оскільки вона безпосередньо має справу з людьми, з їх соціальними цілями та спрямуванням, їх майбутнім.

Невід’ємним правом людини, закріпленим Загальною декларацією прав людини і гарантованим Конституцією та законодавством України, є право громадян на свободу об’єднання. Держава сприяє розвитку політичної та громадської активності, творчої ініціативи громадян і створює рівні умови для діяльності їх об’єднань. Базовим нормативним актом, що регулює права громадян стосовно реалізації їх права на об’єднання, є Закон України “Про громадські об’єднання”, згідно з яким об’єднання громадян є добровільним громадським формуванням, створеним на основі єдності інтересів для спільної реалізації громадянами своїх прав і свобод. Об’єднання громадян, незалежно від назви (рух, конгрес, асоціація, фонд, спілка тощо), відповідно до цього Закону, визначається політичною партією або громадською організацією [92].

Щодо внутрішнього законодавства України про громадські об'єднання, то окрім ст. 36 та 37 Конституції України та Закону України “Про громадські об'єднання”, відносини у цій сфері регулюються також Законами України “Про політичні партії в Україні” [93], “Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності” [94], “Про благодійну діяльність та благодійні організації” [95].

Проте і сьогодні є проблеми в регулюванні порядку об'єднання громадян, оскільки базовий Закон України “Про громадські об'єднання” врегулював лише основні засади реалізації права людини і громадянина на об'єднання. Незважаючи на врегульованість окремих напрямів організації певних об'єднань громадян, такі їх організаційні форми, як громадські рухи, громадські конгреси, фундації, громадські центри потребують спеціального регулювання. Тому слід погодитися із думкою О. Пушкіної, про необхідність прийняття основ законодавства України про об'єднання громадян, яке “повинно містити у собі як основні правила, що регулюють правовідносини в галузі, що розглядається, так і основи класифікації різних форм об'єднань громадян” [96].

Важливим напрямом у регулюванні забезпечення умов реалізації прав громадян є зміцнення дисципліни у державному управлінні. Дисципліна - це форма громадського зв'язку, що свідчить про визнання та дотримання людиною погоджених правил, норм, процедур поведінки, забезпечення, ведення певних (доручених їй) справ.

Є три думки щодо дисципліни у державному управлінні: одна характеризує її в інституціональному аспекті як сукупність норм, правил, процедур, вимог, вироблених та затверджених в управлінській системі, які підлягають виконанню кожним, хто діє в цій сфері чи з нею стикається; друга - розкриває її зміст через фактичну поведінку людей в управлінських процесах; третя - полягає у визначенні її не з погляду додержання вимог законодавчих актів та інших правових приписів, а щодо стану суспільних

відносин, які формуються у сфері державної служби в результаті відповідної поведінки державного службовця [89].

Незважаючи на взаємозалежність цих думок, з погляду забезпечення прав та свобод громадян доцільним є розуміння дисципліни в державному управлінні як фактичної поведінки персоналу державного апарату, яка відображається в управлінських рішеннях, а також в управлінському (службовому) спілкуванні.

Це не лише дотримання чинного юридичного порядку виконання державних зобов'язань, відповідних займаній посаді, що часом може набувати формального характеру, а й, головним чином, забезпечення “живого”, плідного співробітництва між державою та суспільством, між державними органами та органами місцевого самоврядування, між ними та конкретними суспільними структурами, посадовими особами та громадянами, які вирішують свої проблеми, реалізують права, свободи, особисті інтереси.

Коротко розкриваючи зміст аналізованої позиції, слід звернути увагу на декілька правил, що логічно впливають із державно-управлінських відносин. 1. Норми та процедури, звичаї та традиції, моральні вимоги і навіть норми етикету, прийняті у державному управлінні, обов'язкові для всіх, винятків немає ні для кого в ієрархії посадових осіб та службовців державного апарату. Ніщо так не руйнує відносини дисципліни, як фарисейство, двозначність, винятковість.

2. Поведінка кожної посадової особи вищого рангу з погляду дисципліни має бути кращою, вирізнятися рисами, гідними прикладу.

3. Вимагається постійний розвиток, закріплення та заохочення психологічних орієнтацій службовців на дисципліновану поведінку в управлінських процесах; байдужість у цьому випадку може звести нанівець навіть сформовані установки.

Значення дисципліни щодо забезпечення прав і свобод громадян визначається тим, що вона слугує одним із засобів, за допомогою яких

гарантується чітка, погоджена та безперебійна робота органів державного управління, місцевого самоврядування, всіх посадовців державного апарату у забезпеченні цих прав і свобод.

Цілісність, організованість, дисциплінованість у відносинах державного управління - необхідна умова досягнення максимального виробництва матеріальних благ, задоволення життєво важливих потреб громадян України у всіх сферах державного управління.

Зміст вимог дисципліни у державному управлінні різнобічний, багатогранний та складний. У загальному вигляді він зводиться до того, що управління повинно здійснюватися на основі дотримання встановленого державою порядку, який передбачає високу організованість, цілеспрямованість діяльності усієї системи державних органів, органів місцевого самоврядування, їх окремих ланок та службовців.

Висновки до розділу 2

Таким чином, інноваційний розвиток можна охарактеризувати як процес структурного вдосконалення національної економіки, який досягається переважно за рахунок практичного використання нових знань для зростання обсягів суспільного виробництва, підвищення якості суспільного продукту, зміцнення національної конкурентоспроможності та прискорення соціального прогресу в суспільстві.

Визначено - головною метою державної інноваційної політики є створення соціально – економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, розвитку й використання сучасних екологічно чистих, безпечних, енерго - та ресурсозберігаючих технологій, виробництва та реалізації нових видів конкурентоспроможної продукції.

Доведено, що організаційно правова підтримка означає створення інфраструктури, що забезпечить комерціалізацію результатів науково - дослідницьких розробок з одночасним захистом інтелектуальної власності в Україні та за кордонами.

Сформульовано. Держава повинна надати підтримку суб'єктів підприємницької діяльності для того, щоб вони могли реалізовувати свої права у повному обсязі.

Підтверджено, що основним елементом механізму адміністративно-правового регулювання суспільних відносин є норми адміністративного права, за допомогою яких встановлюються адміністративно-правові відносини, організується їх використання, дотримання, виконання та застосування з метою забезпечення прав громадян та інших суб'єктів адміністративно-правових відносин.

З'ясовано - суть нормативної основи механізму забезпечення права людини і громадянина визначається тим, що саме вона дає цьому механізму правове життя, наділяючи його відповідними юридичними формами.

Узагальнено - правила, норми адміністративного права визначають соціальну роль державної служби з виконання завдань держави та реалізації її функцій у сфері забезпечення прав і свобод громадян та їх охорони від порушень. Завдання та функції держави, виконання яких покладається на державну службу, впливають із Конституції та законів України.

ВИСНОВКИ

Дослідивши матеріали кваліфікаційної роботи на тему "Механізм правового забезпечення державою права людини на підприємницьку діяльність" автор прийшов до наступних висновків.

Зазначається, що чітке нормативне закріплення всіх структурних елементів цієї правової категорії в національному законодавстві є вкрай необхідним, оскільки має безпосереднє значення для формування сталої системи забезпечення державою конституційного права людини і громадянина на підприємницьку діяльність»

- Визначено, що сукупність конституційних прав, свобод і обов'язків, які визначають статус громадянина України в суспільстві і державі, утворюють їх систему. Всі вони виражають корені відносини і зв'язки, які

склалися між Українською державою і її громадянами і в цьому розумінні вони єдині, становлять нерозривне ціле. Звідси кожне право, кожний обов'язок необхідно розглядати не тільки окремо, а також і в системі всіх основних прав, свобод і обов'язків, яка є внутрішньо узгодженою і з чітко вираженою стійкістю.

Класифікація конституційних прав, свобод і обов'язків побудована не довільно, а виходить з наявності у демократичному суспільстві кількох основних видів діяльності, якісно відмінних за змістом суспільних відносин: взаємовідносин держави і громадянина у сфері правоохоронної діяльності держави, спрямованої на захист життя, здоров'я, індивідуальної свободи і безпеки, честі і гідності; взаємовідносин у політичній галузі, економічній, соціальній і культурній сферах.

- З'ясовано, що в умовах формування підприємницьких структур, особливо в нашій країні, де багато років панувало, безпосередній монополізм державного сектора економіки, велике значення набуває чітке визначення прав, обов'язків та відповідальності підприємств. Доведено, що право - це нормативна форма виразу принципу формальної рівності господарюючих суб'єктів в економічних відносинах, це система встановлених або санкціонованих державою загальнообов'язкових правил (норм) поведінки. Існують немайнові права та майнові права суб'єктів підприємницької діяльності.

- Застосовуючи інструментарій при дослідженні змісту розкриття державою підтримки суб'єктів підприємницької діяльності, автором висвітлено, що держава має сприяти розвитку малого підприємства, створюючи для цього необхідні передумови. Для розвитку підприємства потрібен необхідний період до ефективного регулюванню даного процесу, адекватного сформованим умовам. При цьому слід урахувати конкретні особливості і можливості, пріоритети цілей соціально-економічного розвитку країни, регіонів і окремих соціально-економічного розвитку країни, регіонів і окремих соціально-демографічних груп населення.

- Доведено, що сутність державної (урядової) підтримки зводиться найчастіше до опрацювання конкретних заходів за такими напрямками: - консультативний супровід процесу створення і функціонування нових підприємницьких структур на початковому етапі; - надання фінансової підтримки чи визначених пільг (зазвичай в сфері оподаткування) тільки-но створеній структурі

- З'ясовано, що забезпеченню прав і свобод особи притаманні такі характеристики як системність, структурність, що є підтвердженням того, що це складний механізм. Категорію «механізм» визначають як внутрішню будову, систему чого-небудь, сукупність станів і процесів, з яких складається певне фізичне, хімічне та інше явище. При цьому кожний механізм - це високоорганізована, цілісна, об'єктивно та суб'єктивно єдина система, яка має свою структуру, тобто внутрішню конструкцію.

- СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

-
- 1. Конституція незалежної України: Навчальний посібник. Кол. авт.; За ред. В.Ф. Погорілко, Ю.С. Шемшученка, В.О. Євдокимова – К.: Інститут держави та права ім. В.М. Корецького НАН України. К., 2010 – С. 119-128
- 2. Конституційні права, свободи і обов'язки людини і громадянина в Україні. //За ред. академіка НАН України Ю.С. Шемшученко. – К. Вид. «Юридична наука» 2008 – С. 36 - 47
- 3. Цивільний Кодекс України. Закон України України від 16. 01. 2003 р. /Відомості Верховної Ради, 2003 № 40 - 44 ст. 356
- 4. Міжнародний пакт о громадянських і політичних правах /Прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 16.12.1966 р. Ратифікований Україною 19. X. 1973 р. № 2148 - VII
- 5. Права людини у сфері охорони здоров'я: практичний посібник. /За наук. ред. І. Сенюти, - Львів: Вид. ЛОБФ «Медицина і право» - 2015 р.

- 6. «Про телекомунікації» Закон України від від 18 11. 2003 р. /Відомості Верховної Ради України , 2004 № 12 ст. 155
- 7. Воєводін Л. Д. Конституційні права і обов'язки громадян. / Л. Д. Воєводін – М.: Вид. МДУ, 1972 - С.300
- 8. Петрухін І. Л. Особисте життя: межі втручання. /І. Л. Петрухін – К.: Юрид. літ. 2009 р. - С. 192
- 9. М. Й. Штефан Цивільний процес: Видання 2–е , переклад та доповнення - 2011р.
- 10. Конституційне право України – Погорілко В. Ф. Академічний курс. Вид. Юридична думка – 2006 р. – С. 243
- 11. Загальна декларація прав людини. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995-015/>
- 12. «Про звернення громадян» Закон України від 02. 10. 1996 р. /Відомості Верховної Ради України, 1996, № 47 ст. 256
- 13. Адміністративне право. Битяк Ю. Т. – Вид. Юрінком Інтер 2015.
- 14. Конституція України від 28. 06. 1996 р. /Відомості Верховної Ради України – 1996 - № 30 – Ст. 141
- 15. Кушниренко О. Г. Права і свободи людини і громадянина: Навчальний посібник /Кушниренко О.Г., Слінько Т.М. – Х.: Факт – 2011 – 440 с.
- 16. Проблеми юридичного забезпечення прав людини (загальнотеоретичний аспект) /Рабінович П.М. Український часопис прав людини – 1995 - №2 – С.16.
- 17. Н. О. Саніахметова. Цивільне право: Навчально – практичний посібник – Харків, 2008 р. С. 380
- 18. Попов А. А. Правові основи підприємницької діяльності в Україні – Харків, 2007р. С. 224

- 19. Коментар законодавства України про права та свободи людини і громадянина (друге видання, доповнене і перероблене), за ред. Хавронюк М. І., Київ - 2013 р., Видавництво А. С. К., С. 384
- 20. Кампо В. Конституційний контроль. Засади, статус, механізми //Віче - 2009 - № 6
- 21. Болотіна Н. Право людей на соціальне забезпечення в Україні // Право України – 2009 №1 – С. 16 -18.
- 22. Сташків Б. Поняття права соціального забезпечення // Право України – 2007 р. № 5 – С. 24-26.
- 23. Основні напрямки соціальної політики на 2014 - 2019 р.р., Схвалено Указом Президента України від 18 жовтня 2014 р. №1166/2014// База даних НАУ Експерт.
- 24. Основи законодавства України про охорону здоров'я від 19. 11. 1992 р. /Відомості Верховної Ради України, 1993, №4 ст.19
- 25. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права /Ратифікований Указом Президії Верховної Ради УРСР 19.X. 1973 р
- 26. «Про освіту» Закон України від 05. 09. 2017 р. /Відомості Верховної Ради України, 2017, № 38-39 ст. 380
- 27. «Про вищу освіту» Закон України від 01.07. 2014 р. /Відомості Верховної Ради України, 2014, № 37-38 ст. 380
- 28. «Про професійну (професійно-технічну освіту» Закон України від 10.02.1998 р. /Відомості Верховної Ради України, 1998, № 32 ст. 215
- 29. «Про банки і банківську діяльність» Закон України від 07.12.2000 р., /Відомості Верховної Ради України, № 5-6 ст. 30
- 30. Іщук С.І. Особливості суб'єктивного права інтелектуальної власності на комерційне (фірмове) найменування /С.І. Іщук //Часопис Національного Університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2015. - №1.

- 31. Донець Л. Основи підприємства: навч. посіб. /Л. Донець, Н. Романенко //К.: Центр навчальної літератури, 2006 р. – 315 с.
- 32. Віхров О.П. Фінансове право: конспект лекцій /О.П. Віхров, С.О. Ніщима. – Чернігів: ЧДІЕУ, 2012. – 280 с.
- 33.. Рибалкін В.О. Основи економічної теорії: Посібник для студентів вищих навчальних закладів /В. О. Рибалкін, М. О. Хмельницький, Т. І. Віденко, А. Г. Прохоренко та ін. – Видавничий центр «Академія», 2013. – 352 с.
- 34. Мачуський В.В. Правове забезпечення підприємницької діяльності: курс лекцій /В.В. Мачуський К.: КНЕУ, 2002 – 348 с.
- 35. Господарський кодекс України /Відомості Верховної Ради України № 18, №19-20, № 21-22 ст.144
- 36. «Про зайнятість населення» Закон України від 05. 07. 2012 р. /Відомості Верховної Ради України, 2013 № 24 ст.243
- 37. Кодекс Законів про працю України. Закон України від 10. 12. 1971 р. /Відомості Верховної Ради України, 1971 ст. 375
- 38. «Про зовнішньоекономічну діяльність» Закон України від 16.04.1991 р. /Відомості Верховної Ради УРСР 1991 № 29 ст. 377
- 39. Наказ Мінекономіки, європ. інтеграції від 06.09.2001 №20 / Офіційний вісник України від 12.10.2001 р., № 39, стор.158, ст. 1784, код акту 19995/2001.
- 40. Гетьман О. О. Економіка підприємства: Навч. посіб. 2-е видання / О. О. Гетьман, В.М. Шаповал. – К.: Центр навч. літератури, 2010 – С.488
- 41 Дратвер Б. Основи підприємницької діяльності: Навчальний посібник /Б. Дратвер, Міністерство освіти, науки молоді та спорту України. Кіровоградський держ. пед. університет ім. В. Вінниченка. – Кіровоград, 2003 – С.186.

- 42. С. Будаговська, О. Кілевич. Мікроекономіка і макроекономіка – /За заг. ред. С. Будаговської – Київ 2008 р.
- 43. Сидорук В. Інноваційний шлях розвитку економіки України очима практики // В. Сидорук // Інтелектуальна власність – 2007 - №9 – С. 24-33
- 44. Про форми захисту прав суб'єктів господарювання //Українське комерційне право – 2017 – № 8 – С. 80
- 45. Про затвердження Класифікатора галузей законодавства України: наказ Міністерства юстиції України від 02.06.2004 - №43/5
- 46. Маматова Л.Ш. Державне регулювання підприємницької діяльності в Україні /Л.Ш.Маматова //Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія: Економічні науки: Зб. наук. праць. – Маріуполь: ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», 2017 – Вип. 33. – С. 153 -160.
- 47. Добровольська В. Засоби державного регулювання підприємницької діяльності /В. Добровольська //Підприємництво, господарство і право – 2006 – № 2 – С. 94 - 99
- 48. Гой І. В. Підприємництво: [навч. посіб.] /І. В. Гой, Т. П. Смелянська – К.: Центр навч. літератури, 2013 – 368 с.
- 49. Коростей В. І. Господарське законодавство - основа ефективної економіки / В. І. Коростей // Право України - 2005 - № 8 - С. 48–52
- 50. Знаменський Г. Л. Наукоємність сучасного господарського права /Г. Л. Знаменський //Право України - 2010 - № 8 - С. 19–25
- 51. Мамутов В. К. Загальні проблеми науки господарського права на стику ХХ і ХХІ століть /В. К. Мамутов //Право України - 2010 - № 8 - С. 4–12
- 52. Ганущак Л. М. Оцінка інноваційного потенціалу ефективності його реалізації на підприємствах //Сучасні проблеми розвитку національної економіки і шляхи їх розв'язування: Кол. монографії /За

- наук. ред. д.е.н., професора М. М. Єрмошенка. К.: Національна академія управління, 2008. – С. 162 – 165
- 53. Шовкун І.А. Моделі інноваційного розвитку: міжнародний досвід та уроки для України //Проблеми науки – 2002 - № 8 – С.26-35
  - 54. Лега Ю.Г. Поляков О.М. Якості, ціна та ефективність виробництва: монографія – К.: Наукова думка – 2012 – С. 503
  - 55. Говоруха Ж.А. Питання розвитку інноваційної діяльності підприємств України //Актуальні проблеми економіки – 2007 - № 8 – С. 107-115
  - 56. Денисенко М.В. Стратегічна місія інноваційної діяльності та шляхи їх активізації /М.В. Денисенко, Я.В. Риженко //Проблеми науки – 2007 - №6 – С. 10 - 16
  - 57. Волков О.І. Економіка та організація інноваційної діяльності: /ред. В.І. Волков та М.П. Денисенко. – К.: Професіонал, 2014 – С. 960
  - 58. Кіктенко О.В. Механізми державного регулювання інноваційного розвитку національної економіки України /О.В. Кіктенко //Фондовий ринок – 2007 -№ 5 – С. 32 -36
  - 59. Гаман М. Державна підтримка фінансування інновацій /М. Гаман //Економіка України – 2004 - №8 – С. 44-50
  - 60. Каракай Ю. Роль держави у стимулюванні інноваційної діяльності / Ю.Каракай // Економіка України. – 2012 – № 3 – С. 14-21
  - 61. «Юридична енциклопедія» в 6 - і томах Т. 6 Т.Я. /ред. Ю.С. Шемшученко - К.: Укр. Енциклопедія 2004, - 768 С.
  - 62. Великий енциклопедичний юридичний словник» А-Я /за ред. Ю.С. Шемшученка. К.: Юридична думка, 2007.
  - 63. Степаненко К. Еволюція терміна «забезпечення» щодо прав і свобод людини // Міжнародна поліцейська енциклопедія: у 10 т. - К., 2005 - Т.2 – С. 1224

- 64. Олійник А.Ю. Конституційно – правовий механізм забезпечення основних свобод людини і громадянина в Україні. – К., 2008 – С. 472
- 65. Бобровик С.В. Роль сучасної держави у забезпеченні основних прав і свобод людини //Проблеми реалізації прав і свобод людини та громадянина в Україні /за ред. Н.М. Оніщенко, О.В. Зайчука – К., 2013 – С. 424
- 66. Міжнародний пакт про громадські та політичні права //Міжнародні договори України, декларації, документи (Упоряд. Ю.К. Качуренко, - 2-е вид. – К. Юніформ, 1992 – С. 123 - 128
- 67. Тодика Ю.М. Конституція України – Основний закон держави і суспільства: Навч. посіб. Х.: Факт 2001 – С. 382
- 68. Лукашева Е. А. Право, мораль, личность /отв. ред. В.М. Чхиквадзе. – М.: Наука, 1986 – С. 262.
- 69. Чуб О.О Конституційне право громадян України на участь в управлінні державними справами: Монографія. Х.: Одісей, 2009 – С.432
- 70. Бойцун А. Принципи корпоративного управління в українських державних підприємствах: концепція: проект для обговорення /А. Бойцун – 2014 – 28 серп.
- 71. Савенко М. Д. Конституційний суд і омбудсмен у державному механізмі захисту прав та свобод людини і громадянина // Вісник Конституційного Суду України – 2000 № 1- С. 68-83
- 72. «Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні» Закон України від 21.12.2000 р. /Відомості Верховної Ради України № 7 ст. 35
- 73. Державна цільова економічна програма «Створення в Україні інноваційної структури на 2009-2013 роки». /Постанова КМУ від 14 травня 2008 року № 447

- 74. Указ Президента України “Про заходи щодо впровадження концепції адміністративної реформи в Україні” від 22 липня 1998 р, //Уряд. кур’єр, - 1998, - 25 липня.
- 75. Авер’янов В.Б. Нове ставлення до прав людини - мета реформування українського адміністративного права //Юридична Україна. - 2005. - №5. - С.31 - 35
- 76. Голосніченко І. П. Стахурський М. Ф. Адміністративний процес: Нав. посіб. /За заг. ред. д.ю.н. проф. І. Голосніченко. - К.; ГАН, 2003 - 251 с.
- 77. Виступ Президента України на Всеукраїнських зборах представників місцевого самоврядування 26 квітня 2005 р. “Не розподіл влади, а гармонізація управління” /Уряд. кур’єр, - 2005, - 29 квітня.
- 78. Проект адміністративно-процедурного кодексу України. Пропозиції Центру політико-правових реформ. Матеріали семінару “Стан та перспективи розвитку адміністративного права: законодавство, наука, освіта” (1-13 жовтня 2006 р.), - Л., 2006.
- 79. “Про державну службу” Закон України від 10.12.2015 р. /Відомості Верховної Ради України 2016 № 4 ст.43
- 80. “Про затвердження Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування”. Наказ голови Національного агентства України з питань державної служби від 5 серпня 2016 р. № 158
- 81.. Теорія держави і права: Курс лекцій /Під заг. ред. М.І. Матузова, А.В. Малько. - 2-е вид., перероб та доп. - М.,: Юрист, 2007. Ст. 1971

- 82. “Про місцеве самоврядування” Закон України від 21 травня 1997 р /Відомості Верховної Ради України, 1997 № 24 ст.170
- 83. “Про службу в органах місцевого самоврядування” Закон України від 07.06.2001 р. /Відомості Верховної Ради України, 2001, № 33 ст.175
- 84. “Про Кабінет Міністрів України” Закон України від 21.02.2014 р. /Відомості Верховної Ради України, 2014 № 13 ст. 222
- 85. “Про першочергові заходи щодо забезпечення реалізації та гарантування конституційного права на звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування” Указ Президента України від 07.02. 2008 р.
- 86. Гурне Б. Державне управління /В. Шовкун (пер. з фр.); Інститут державного управління та самоврядування при Кабінеті Міністрів України. - К.: Основи, 2005 - 165 с.
- 87. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики /За заг. ред. В,В, Авер’янова. - К., Факт, 2003. - 384 с.
- 88. Державна служба: організаційно-правові основи і шляхи розвитку /За заг. ред. д.ю.н. В,В, Авер’янова. - К., ІнЮре, 2000. - 272 с.
- 89. Дубенко С.А. Державна служба і державні службовці в Україні: Навч.-метод. посіб. /За заг. ред. д.ю.н. проф. Н.Р. Нижник. - К.: ІнЮре, 2009 - 242 с.
- 90. Національна доктрина розвитку освіти. Затверджена Указом Президента України від 17 квітня 2002 р. №347/2002
- 91. Адміністративне право України: Підручник /За заг. ред. акад. С.В. Ківалова. - Одеса, Юрид. літ. 2004, 468 с.

- 92. “Про громадські об’єднання” Закон України від 22.03 2012 р., /Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 1 ст. 110
- 93. “Про політичні партії” Закон України від 5 квітня 2001 р. /Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 23 ст. 118
- 94. “Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності” Закон України від 15.09.1999 р. /Відомості Верховної Ради України, 1999, № 45 ст. 397
- 95, “Про благодійну діяльність та благодійні організації” Закон України від 05.07.2012 р, /Відомості Верховної Ради України (ВВР) № 25 ст. 252
- 96. Пушкіна О. Право на свободу об’єднання та його юридичні гарантії у чинному законодавстві України //Юрид. Україна. - 2008. - № 5 С. 4-10